

Vid Hjälmares brygga.

Landsförsamlingen - Staden

Delområdet omfattar kommunens centrala delar med Landsförsamlingen samt de tidigare socknarna Bälinge och Rödene.

Landskapsbilden

Trakterna kring Alingsås är växlingsrika och vackra med stora sjöar, höglänt skogsterräng samt den breda uppodlade dalgången kring Sävån. Mitt i ligger staden med anor från 1600-talet.

Reseskildraren Mårten Sjöbeck framhåller att Alingsåsbygden innehåller några av de vackraste landskapsavsnitten i Västergötland. Han nämner till exempel vägen mot Borås, förbi Stora Färgen och Hjälared, som en av de förnämsta.

Området har sina större åkermarker koncentrerade till Sävåns dalgång, kring de gamla socknarna Bälinge och Rödene. Det finns också mindre partier spridda, till exempel vid Lygnö, Maryd, Hjälared och vid Vikaryd. I den östra delen finns vidsträckt skogar som till delar ingår i Bredvikshults häradsallmänning, vilken sedan fortsätter in i Värmdö kommun. Den västra delen domineras av Mjörn, en av Västergötlands största sjöar med natursköna uddar och flera bebodda öar.

Sävåns dalgång vid Bälinge.

Rolfs kulle vid Nölby.

Spåren efter vår tidiga historia

Förhistorisk tid sträcker sig från det skede då människor vandrade in efter istidens slut till ca 1050 e.Kr. Det är en lång tidsperiod och delas in i stenålder, bronsålder och järnålder. Fornlämningsbilden i området karaktäriseras framför allt av stenåldersboplatser och järnåldersgravar. Fornlämningarna följer huvudsakligen sjön Mjörns stränder, öarna Bokö, Hareklätten, Risön, Stora Halö och Stora Torstö samt Sävåns dalgång till Hjälared, Hulabäck Lygnared och Skärsbo.

Stenåldern

Från äldre och yngre stenålder finns ett antal boplatser vilka är koncentrerade till Mjörns stränder och öar. De äldsta synliga spåren i området är hällkistor från yngre stenålder. Hällkistor ligger oftast något avsides och på höjdparter i nuvarande skogsområden. Det finns åtta registrerade hällkistor i området och dessa ligger spridda med en koncentration vid Hulabäck, Lygnared och Skärsbo. Några är idag borttagna eller flyttade, bland annat fanns en hällkista vid Lygnared, vilken transporterades till Statens Historiska museum i Stockholm år 1910. Av hällkistorna är det framförallt en vid Hulabäck, Bruarekullen, som utmärker sig.

Bronsåldern

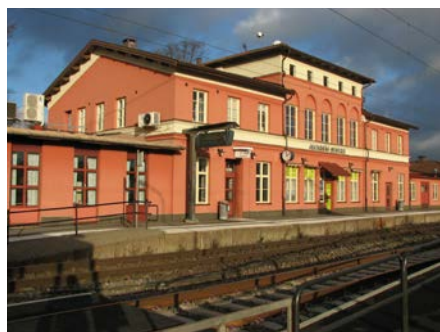
Bronsåldern har lämnat betydligt färre spår, inom området finns endast tre hällristningar och två rösen, där ett av rösen ligger på ön Hareklätten.

Domarring vid Hulabäck.

Alingsås station

Järnåldern

Järnåldern är väl representerad genom sex gravfält, ett tjugotal högar, flertalet domarringar och resta stenar. Fornlämningarna från järnåldern har lägen i anslutning till den nuvarande odlingsbygden och merparten återfinns vid Säreåns dalgång i Bälinge och Rödene. De största gravfälten ligger vid Skärsbo samt vid Nolby, norr om stadskärnan. Vid Nolby finns också en mäktig gravhög ”Rolf's hög”, som enligt sägnen är gravplats för västgötakonungen Rolf Götriksson.

Kommunikationer

En viktig del av kulturlandskapets struktur hänger samman med våra kommunikationsleder – vattendrag, stigar, lands- och järnvägar. Människors och varors möjligheter att ta sig, från en punkt till en annan, har en avgörande betydelse för kulturbygdens organisation och framväxt.

Säreå har varit en viktig kommunikationslänk sedan mycket lång tid och den har varit en betydelsefull transportväg mellan västerhavet och inlandet. Ån har också påverkat kommunikationsvägarna, mer indirekt, genom dalgången den löper igenom. Säreå har inte varit möjlig att resa på hela vägen samt under alla tider på året, men i dalgången var marken mer gynnsam att fara på, än över berg och genom skogar. Därför kom den viktiga färdleden mellan västerhavet och de centrala delarna av Västergötlands Kungsvägen att gå fram här. Senare drogs ”rikshuvudvägen” mellan Göteborg och Stockholm samma sträcka för att avlösas av vår tids Europaväg. E20 är den dominerande kommunikationsleden idag och har påverkat bebyggelsen i Alingsås stad med sin genomfart och därför följer vägen, igenom och förbi Alingsås, en ålderdomlig sträckning. Söder om Alingsås passerar E20 genom ett herrgårdspräglat landskap, dominerat av de stora gårdarna Bryngenäs och Österbodarna.

När Västra Stambanan byggdes kom också den att följa Säreåns dalgång. Västra Stambanan stod färdig år 1859 och järnvägen kom att påverka Alingsås i hög grad genom att den underlättade för industrins transporter. Den hade även en stor betydelse för industrins utveckling i Alingsås i början av 1900-talet. Ångbåtstrafiken var också en viktig del i transportkedjan och stod för en stor del av gods- och persontrafiken på Mjörn.

Järnvägen medförde att förmögna göteborgare började bygga stora sommarvillor i de natursköna trakterna kring Mjörns stränder kring sekelskiftet 1900. De första villorna som byggdes var mycket stora och palatslika. Lilleskog, som nu är en kursgård för Svenska kyrkan, är till exempel ursprungligen ett sommarhus som byggdes på en arrendegård till godset Österbodarna.

Fritidshusbebyggelsen har fortsatt att breda ut sig utmed sjöstränderna. På 1940-talet fick fritidshusbyggandet ett uppsving på grund av semesterlagstiftningen och då tillkom många mindre och enkla sommarstugor.

I närheten av Bryngenäs ligger en plats med namnet Skaveryd och här togs det första spadtaget vid anläggningen av Västra Stambanan den 30 april år 1855. På en minnessten står texten ”här började arbetet å statens järnvägar under Nils Ericson...”

Bryngenäs slott

Anten-Gräfsnäs järnväg

Alingsås tätort

Staden Alingsås grundades år 1619, som strategiskt fäste och marknadsplats. Orten är känd sedan medeltiden och omtalas år 1357 som Alinxåas kyrkby på Nolbyåsen. Gränsen mellan Sverige och Danmark gick tillfälligt i sjön Mjörn till dess ”Älvsborgs lösen” var fullgjord. Vid den västra handelsvägens infart över Järnbron låg järnbodarna där bergslagsvarorna lagrades för vidare försäljning. Staden var, till en början, inte någon betydelsefull handelsort, såsom Borås och Göteborg.

Vid 1700-talets början var staden långsträckt och en utbyggnad hindrades av prästgårdsängarna i norr och Lillån i söder och man ville även samla bebyggelsen utmed huvudgatan. ”Storegården” som sedermera blev Rådhuset uppfördes år 1769 av Patrik Alströmer. En renässansplan av L. Forsell stod klar år 1773 och då utvidgades staden fram till de nuvarande Ringgatorna. En ny stadsplan år 1878 medgav en utvidgning av bostadsbebyggelsen mot både väst och öst.

Vid den industriella expansionen i början av 1900-talet behövdes bostäder till de många arbetare som sökte sig till staden. Utbyggnadstakten av stadens bostadsområden ökade och områden utanför stadsplanen började bebyggas.

Lendahlgatan - nuvarande Ankargatan - drogs fram till väveriet vid Gerdskens strand och bostäder byggdes utmed hela gatan. År 1911 fastställdes en ny stadsplan av Albert Lilienberg, där utvidgade bostads- och industriområden ingick. En av dessa stadsdelar är Sörhaga som har den engelska trädgårdsstadens ideal som förebild.

På 1950-talet drogs den dåvarande E 3 genom de södra stadsdelarna, där kvarter delades och gator skars av.

Stadens expansion har fortsatt åt alla håll och flera nya bostadsområden med både hyreshus, radhus och villor tillkom på 1960- och 70-talen. Renodlade industriområden har växt upp längsmed E20 i öster och Värnersborgsvägen i norr.

Kyrkans landskap

Området bestod tidigare av tre socknar som nu alla ingår i Alingsås Landsförsamling; Bälinge, Rödene och Landsförsamlingen. Landskyrkan som uppfördes på 1400-talet ligger nära stadskyrkan Christinae, som byggdes vid 1600-talets mitt.

Rödene socken var mycket liten och efter att den gamla träkyrkan brann på 1830-talet hade man gemensam kyrka med Landsförsamlingen. Rödene var under reformationstiden annex till Alingsås socken och den gamla träkyrkan i Rödene ska ha varit pastoratets äldsta och utgjorde i äldre tider en ansedd offerkyrka.

Bälinge socken, på andra sidan ån, var också liten både till yta och folkmängd men en gång i tiden var den dubbelt så stor när hela området kring Hjälmared, Hulabäck, Lygnared och Skämningared hörde till.

Bälinge kyrka är sannolikt från 1200-talet. Bälinge har alltid präglats av närheten till Alingsås. Torps egendom låg förr i Bälinge socken.

Alingsås rådhus vid Stora Torget.

Alströmerska magasinet

Christinae kyrka

Bälinge kyrka

Ladugård med skunke i Björkekärr.

Nollhaga slott

Textilfabrik från tidigt 1900-tal.

Stampens kvarn

Jordbruk och industri

Alingsåstrakten med sina sjöar och bördig jord har utgjort goda förutsättningar för jordbruket. Jordbruksbebyggelsen är mest omfattande i Sävåns breda uppodlade dalgång och längs sjösträndernas slättområden. Jordbruken består till största delen av medelstora utskiftade gårdar. I skogs- och mellanbygderna är gårdarna mindre och odlingslandskapet är småbrutet med mindre åkrar och beteshagar insprängda mellan skog och berg. Torpen till de större gårdarna ligger också på dessa marker utanför den bästa odlingsmarken. Skönheten och dramatiken i landskapet har bidragit till att trakten har varit attraktiv för storgods och säterimiljöer som idag kan ses vid Bryngenäs, Hjälmared, Nollhaga, Torp, Vikaryd och Österbodarna.

Sävån och dess dalgång har haft stor betydelse för staden Alingsås framväxt, där vattenkraften har varit viktig för industrier och annan verksamhet. Alingsås utveckling till industristad tog sin början på 1720-talet då Alingsås manufakturverk startade och åren 1720-1760 ansågs vara stadens storhetstid. Alingsås utvecklades då snabbt till en av landets ledande industriorter. Jonas Alströmers bomullsspinneri startade år 1724 och var fram till 1760-talet ett blomstrande företag, men sedan gick det kraftigt tillbaka och lades ned helt år 1847. I mitten av 1700-talet sysselsatte industrierna i Alingsås över 1000 arbetare och många av dessa bodde utanför staden i socknarna Rödene och Bälinge, närmast Alingsås stad. I Bälinge fanns också en sågindustri.

Vid sekelskiftet 1900 fick textilindustrin ett kraftigt uppsving och det blev en mycket viktig näringsgren för staden och på 1950-talet nådde textilindustrin sin kulmen och fortsätter så fram till tekoindustrins kraftiga tillbakagång på 1970-talet. Flera större industrier etablerades i Alingsås under 1900-talets första decennier och jordbruksmarken, runt om staden, började tas i anspråk för industribyggande och bostäder. Alingsås Bomull byggde ett stort väveri vid Gerdskens strand, öster om Lillåns utflöde och på andra sidan ån byggdes vid samma tid en linnefabrik. Väveriet expanderade och ytterligare en rad mindre industrier växte upp i detta område.

Det administrativa landskapet

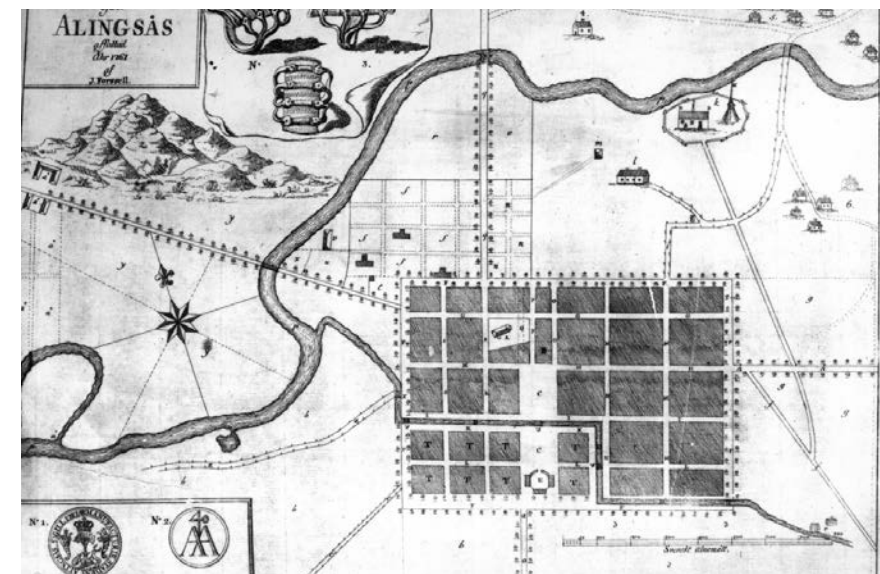
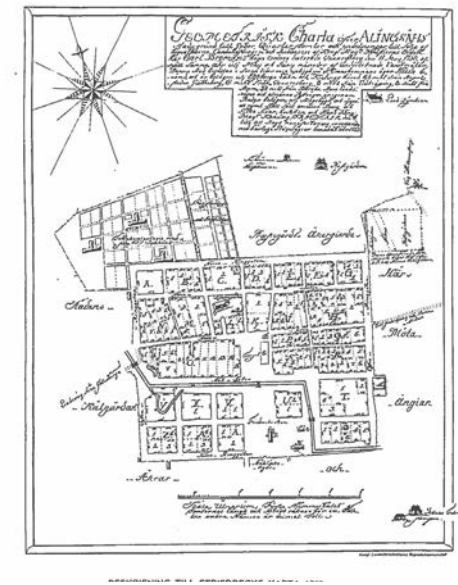
I äldre tid ombesörjdes såväl kyrkliga som världsliga angelägenheter inom socknen. Det främsta organet för denna självstyrelse var sockenstämman, vilken funnits sedan medeltiden. Förutom rent kyrkliga frågor, som att anställa präst och klockare och upprätthålla kyrkotukt hade stämman också ansvar för väg- och brobyggen samt anställande av sockenhantverkare.

Under 1700-talet tillkom allt fler uppgifter när även fattigvård, skolundervisning, brandförsvar och hållande av sockenmagasin blev sockenstämmans ansvar.

Socknarna fick efter hand fler uppgifter än de rent kyrkliga ärendena. Enligt 1862 års kommunallagar, bland annat om kommunal styrelse på landet, skulle varje socken utgöra en "särskild kommun" och sockenstugan blev ofta säte för såväl kommunalstämma som kyrkostämma, då dessa kom att ersätta den äldre sockenstämman. Kommunalfullmäktige inrättades efterhand, då ett beslut om det kom i samband med rösträttsreformen år 1921.

År 1946 beslöt Riksdagen om en "översyn" av kommunerna, vilket år 1952 ledde till skapande av så kallade storkommuner. Rödene socken införlivades då i Alingsås. År 1962 var det dags för en ny kommunreform och riksdagen bestämde att vi bara skulle ha 282 kommuner i Sverige. 1974 bildades Alingsås storkommun och då införlivades också Bälinge.

År 1634 skapades den moderna länsorganisationen och Älvsborgs län fick sin slutliga form år 1681 med Vänersborg som residensstad. Sedan år 1998 ingår Alingsås i Västra Götalands län, en sammanslagning av Älvsborgs, Skaraborgs och Göteborgs- och Bohuslän.

Stadskärnan (35)

Alingsås stadskärna är ett riksintresseområde för Kulturmiljövården, KP 36 samt är en fast fornlämning.

Alingsås har en av Sveriges bäst bevarade stadskärnor som visar på den äldre svenska, lågskaliga trästaden med hantverk- och handelsgårdar. Inom staden finns också ett flertal välbevarade institutionsbyggnader reprensetativa för stenhusarkitekturen kring sekelskiftet 1900. I den sammanfattande värdetexten för riksintresseområdet står:

I Alingsås stadskärna är den äldre rutnätsplanen och till viss del tomtindelningen med långsmala genomgående tomter bevarad. Av innerstadens äldre trähusbebyggelse finns ett mycket stort antal byggnader bevarade. Särskilt märkbar är denna bebyggelsekategori i kvarteren runt torget och utmed Kungsgatan, Drottninggatan och Norra Ringgatan. Här återfinns ett antal välbevarade handels- och hantverksgårdar med boningshusen mot huvudgatan och verkstäder, uthuslängor och magasin mot bakgatan. Bland sekelskiftets välbevarade institutionsbyggnader kan nämnas, stadshotellet, bank- och kontorshus, skolbyggnader, brandstationen och en frikyrkobyggnad.

Beskrivning av kulturmiljön

Rutnätsplan och tomtindelning som bevarar oregelbundna drag från det tidiga 1600-talet och som genom regleringar och utvidgningar under 1700-talet och 1800-talet fått en alltmer regelbunden form.

Miljön omfattar kyrka från 1600-talets mitt, trästadsbebyggelse med handels- och hantverksgårdar från 1700- och 1800-talet, det Alströmerska magasinet från år 1731 samt institutionsbyggnader från tiden kring sekelskiftet 1900. Längs Drottninggatan och Kungsgatan finns ett antal välbevarade hantverks- och handelsgårdar med bostäder mot gatan och verkstäder inåt gården.

Kulturhistorisk motivering

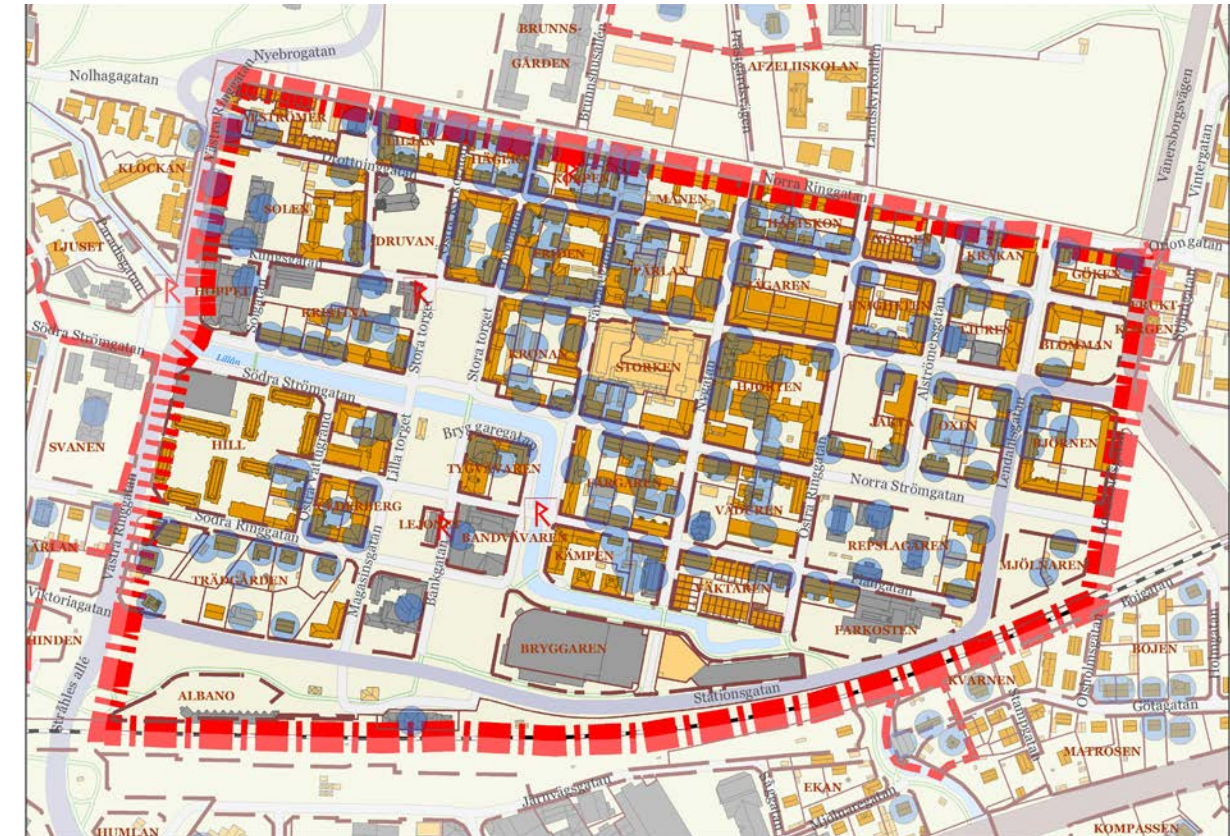
Småstadsmiljö med välbevarad lägre trästadsbebyggelse anpassad till stadens, under 1600- till 1800-talet, framvuxna stadsplan. Den äldre bebyggelsen har successivt isolerats bland sekelskiftets och den modernare bebyggelsens framväxt.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

Se bilaga Stadskärnan - inventering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, som är utförd hösten 2014.

Fornlämningar inom miljön

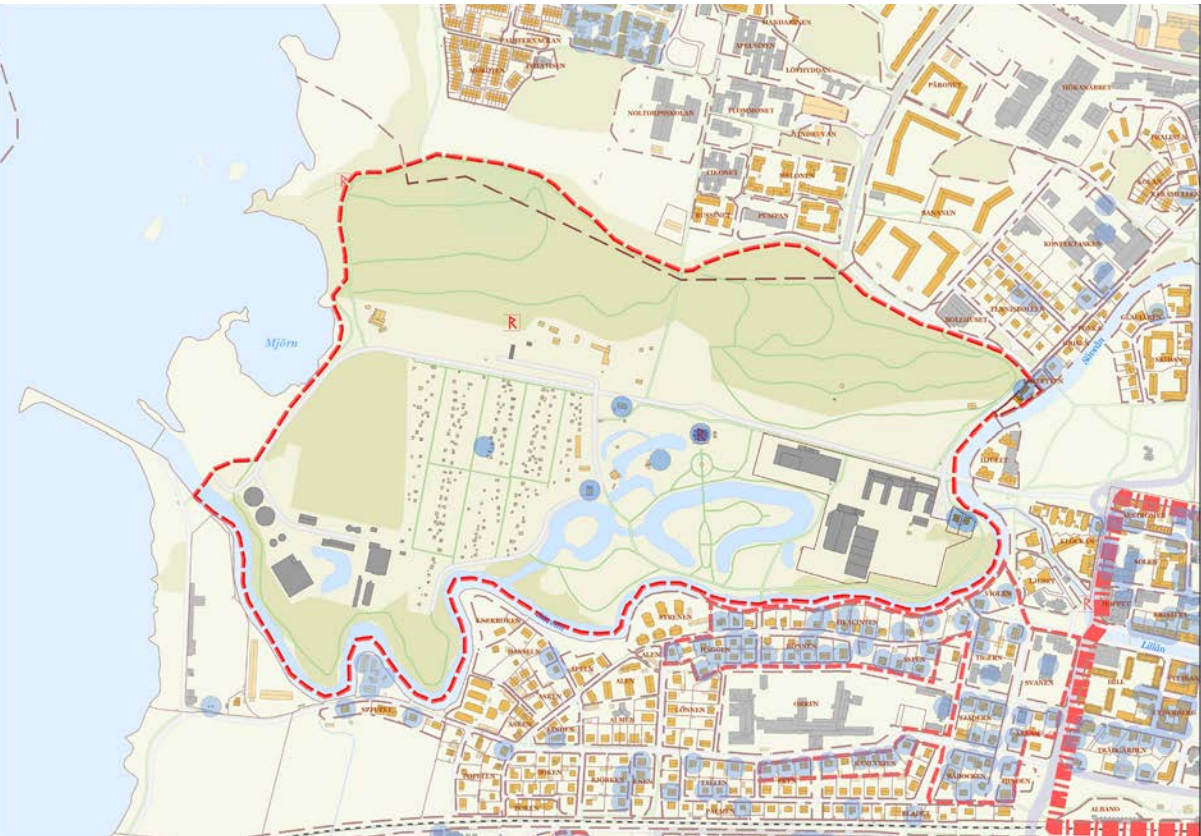
Den äldsta delen av Alingsås stadskärna, är klassad som fast fornlämning.

Nohaga (36)

Beskrivning av kulturmiljön

Nohaga slott med den omgivande parken vid Sävåns meanderslingrande lopp. Från slottet leder en rak axel ner genom parken till ån med vindlande gångar och stora lövträd i engelsk parkstil. Slottet är ritat av arkitekt Adrian Pettersson i italiensk nyrenässans som var på modet vid 1800-talets slut. Koloniområdet från 1940-talet, djurgårdarna och idrottsanläggningarna har även de blivit en del av parkens historia som rekreationsområde.

Kulturhistorisk motivering

Nohaga har haft en stor betydelse för staden Alingsås ända sedan Alströmers tid och fram till idag. Nohaga har en lång tradition som rekreationsområde och en intressant historia. År 1725 köpte Jonas Alströmer Norhaga som då var gårdens namn. Nohaga var en experiment – och en mönstergård, där Jonas Alströmer prövade nyheter inom odling och djurhållning, där det sedan visades upp för allmänheten. Det var här han började odla potatis ”Nolor”. Nohaga slott, som uppfördes 1881, ligger på ungefär samma plats som Alströmers byggnad och är uppfört av järnvägsanläggaren Claes Adelsköld. Parken, såsom vi ser den idag, är också till största delen Adelskölds verk. De välbevarade byggnaderna tillsammans med parken bidrar till det mycket höga kulturhistoriska, samhällshistoriska och miljömässiga värdet inom miljön.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Noltorp 1:2 smedjan, Sörhaga 2:1 Nohaga park, Nohaga slott, Fiskevillan, Turbinhuset, Nohaga koloniträdgårdar, Sörhaga 2:2, Sörhaga 2:3

Fornlämningar inom miljön

Se bilaga Fornlämningar eller Fornsök hos Riksantikvarieämbetet.

Kavlås (37)

Beskrivning av kulturmiljön

Centralt beläget villaområde som först började byggas ut med egnahemsbostäder på 1920-talet. Norrut, mot järnvägen byggdes ett kvarter på 1960-talet med byggnader av hög arkitektonisk kvalitet. De är grupperade i anslutning till en parkbildning med lekplats.

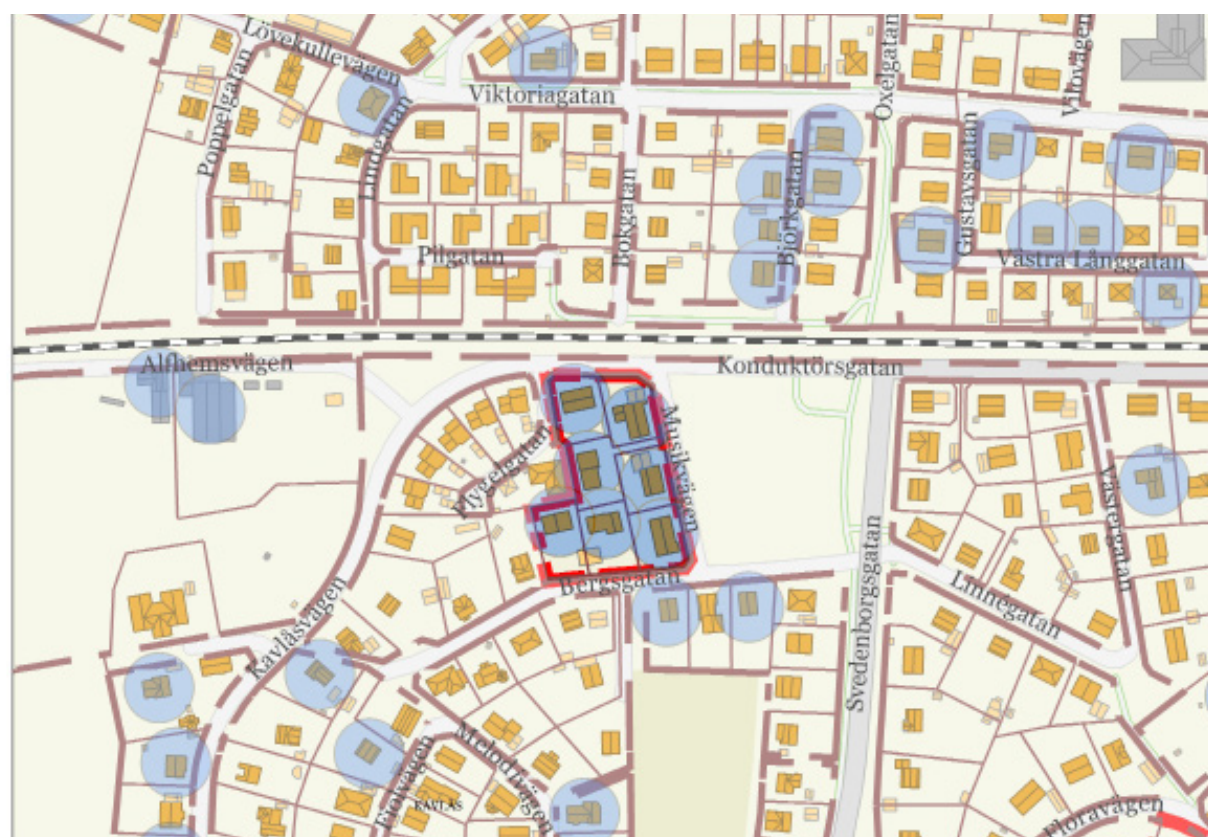
De karaktärsfulla villorna är uppförda under 1960-talet och ritade av arkitekterna Einar Frost och Stig Berg. De är uppförda i rött tegel med svarta tegelpannor. Fönsterbågar och andra trädetaljer är vitmålade. Byggnaderna har tidstypiska karaktärsdrag som förskjutna byggnadskroppar, vitmålade fönster, asymmetriska tak och koppardetaljer.

Kulturhistorisk motivering

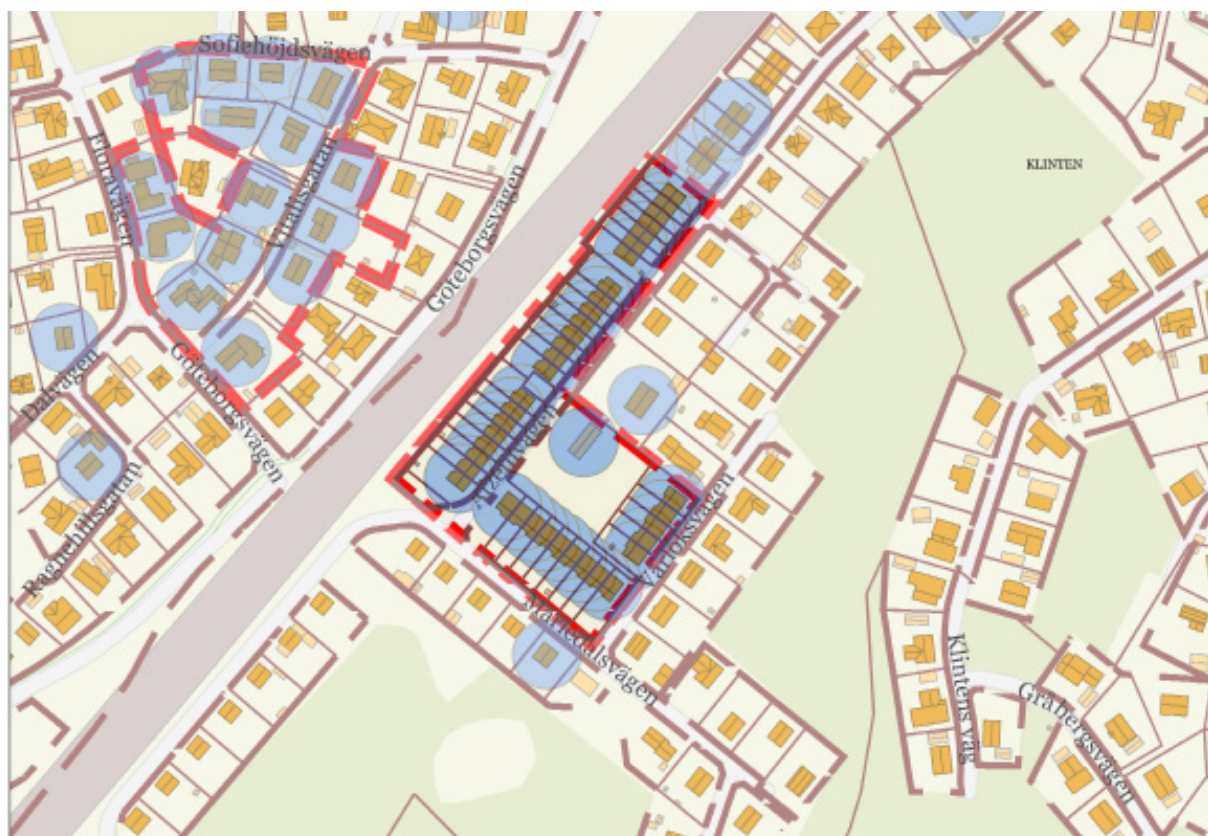
Den välbevarade och samlade bebyggelsen har höga byggnadshistoriska och miljömässiga värden utifrån sina gemensamma karaktärsdrag. Det arkitektoniska formspråket med olika takutformningar, fasader av till största delen rött tegel, olika typer av tidstypisk fönstersättning samt detaljer av bland annat koppar och teak är viktiga att bevara för att bibehålla områdets helhet och karaktär.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Flygeln 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14

Mariedal (38)

Beskrivning av kulturmiljön

Miljön består av fyra radhuslängor som är grupperade kring en gräsplan med lekplats och några träd. Panncentralen med garage är uppförda vid samma tid. Varje radhus har en liten förträdgård och en lite större täppa på baksidan. Utemiljön präglas av materialval typiska för tiden; putsade fasader, skiffer eller natursten på gångvägarna och räcken av smidesjärn. Radhusen är ritade av arkitekterna Bo Boustedt och Heineman 1950-1952. Panncentralen med garagen är ritade av Bo Boustedt 1950.

Radhusen är ursprungligen färgsatta i jordnära kulörer enligt ett bestämt schema.

Kulturhistorisk motivering

Radhusen utgör ett välbevarat och tidstypiskt dokument över svensk 1950-talsarkitektur, småskalig och variationsrik radhusbebyggelse med tydlig materialverkan. Arkitekturen speglar även nya sociala idéer om goda bostäder och bättre anpassad lekmiljö för barnen.

Ursprungliga fönster med indelning, ytterdörrar med utkragning runt ytterdörr, vindfång vid dörrar med stående träpanel, entrétrappor, entrélampor med hussiffra, slätputs och grövre puts i olika kombination för att dela in fasaden, balkongräckens form, smidesräcken, diverse koppararbeten och färgsättningens grundtanke är viktiga att bevara för att bibehålla områdets helhet och karaktär.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Gullivian 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44
- Prästkragen 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26

Nedre Nolby (39)

Beskrivning av kulturmiljön

Område med blandad bostadbebyggelse från 1950- och 60-talet. Enplansvillor och kedjehus ritade av arkitekt Ib Frandsen 1956 och 1959. Radhusen är ritade av arkitekten Svend Bøgh-Andersen 1962.

Enplansvillorna är uppförda i grafisk femtiotalssarkitektur, tätbebyggda kubliknande byggnadskroppar med pulpettak och garage på varje tomt. Radhusdelarna av rött tegel bildar en kedja med förskjutna delar efter varandra. De flesta av fasaderna har ett större putsparti nertill och trä upptill som omger fönstren. Garagedelen är framskjuten i fasadlinjen och i skarven mellan huskropparna finns en skorsten som skjuter upp ovanför taknocken. Längan av kedjehus norrut har svagt sluttande pulpettak och fasader med enkel, slät panel, skivmaterial samt partier av gult tegel.

Kulturhistorisk motivering

Området har en välbevarad och tidstypisk bebyggelse i form av radhus och kedjehus. Byggnaderna är arkitektritade i en för tiden modern utformning med byggnadsdetaljer av tegel, trä och puts samt i vissa fall skivmaterial. De har fönsterband med olika indelning beroende på hustyp samt tidstypiska ytterdörrar bevarade i olika utsträckning. De olika delarna är viktiga att bevara för att bibehålla områdets helhet och karaktär.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Järngrund 1, 2, 3
- Mittgrund 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9,
- Måsskär 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12
- Märö 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 16, 17
- Pellholmen 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
- Rulleskär 9, 10, 11, 12
- Sandgrund 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11
- Skräddareklinten 1, 2, 3, 4
- Våggrund 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14
- Örnflaket 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13

Stampen (40, 41, 46) - tre delområden

A. Karlanderska gården, Stampens kvarn och mjölnarbostaden (40)

Beskrivning av kulturmiljön

Vid Gerdskas ström, söder om järnvägen, ligger en stor faluröd kvarnbyggnad samt före detta kvarnägarens bostad. Dagens kvarnbyggnad i fyra plan är uppförd omkring 1870, men delar av den första mjölkvarnen som Jonas Alströmer lät bygga på 1750-talet finns inbyggd i den befintliga kvarnbyggnaden. Karlanderska gården, som uppfördes på 1700-talet och byggdes om ca 1890, var tidigare bostadshus åt ägaren till Stampens kvarn. Kvarnen är numera kommunägd och fungerar som ett kulturplats för utställning av konst, konsthantverk, hemslojd och i hembygdsföreningens regi. I kvarnen visas även dess historia och tekniken som drivit den.

Mjölnarbostaden är uppförd under 1800-talets andra hälft och är förhållandevis välbevarad. Till miljön hör också bron, som går över Gerdskas ström, vilken reglerar vattenflödet. Den valvbro av murad sten som finns under järnvägsspåret är en viktig del i helhetsupplevelsen av den kulturhistoriska miljön.

Kulturhistorisk motivering

Kvarnen är ett välbevarat exempel på en större industrianläggning från 1800-talets senare hälft. Karlanderska gården, kvarnen samt mjölnarbostaden utgör tillsammans en värdefull kulturmiljö. Karlanderska gården och kvarnen är i stort sett oförändrade exteriört sedan 1800-talets slut. Lekstugan i trädgården, från 1900-talets början, bidrar till det kulturhistoriska värdet.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Kristineholm 1:4
- Kvarnen 4
- Matrosen 19

B. Kvarteret Vimpeln (41)

Beskrivning av kulturmiljön

Kvarteret Vimpeln ligger vid Lillåns utflöde i sjön Gerdskan. I miljön ingår en tegelfastighet uppförd under åren 1905-1906 i traditionell fabriksarkitektur. Fabriken byggdes åt AB Alingsås Bomullsväveri som använde lokalerna fram till 1970-talet.

Till miljön hör också de tre putsade arbetarbostäderna på Vimpeln 2. Kvarteret utgörs av en fabriksbyggnad, vars västra och norra sida, är relativt välbevarade. Byggnadens östra del används idag som varuhuslokal.

Kulturhistorisk motivering

Industriablering som kom att få stor betydelse för området och innebar början till en utveckling där jordbruksmarken söder om staden successivt togs i anspråk för industrier och bostäder. Fabriksbyggnaden har till stor del kvar sin ursprungliga karaktär trots diverse förändringar under framförallt 1900-talet. Byggnaden är byggnadshistoriskt värdefull och har även ett stort teknikhistoriskt värde med sin tidstypiska takkonstruktion av sågtandsmodell och stomme av handslaget tegel med mönstermurad fasad. En del äldre fönster finns bevarade i den nordöstra fasaden. Karaktären av en äldre fabrik uppförd med gedigna material är viktig att bevara.

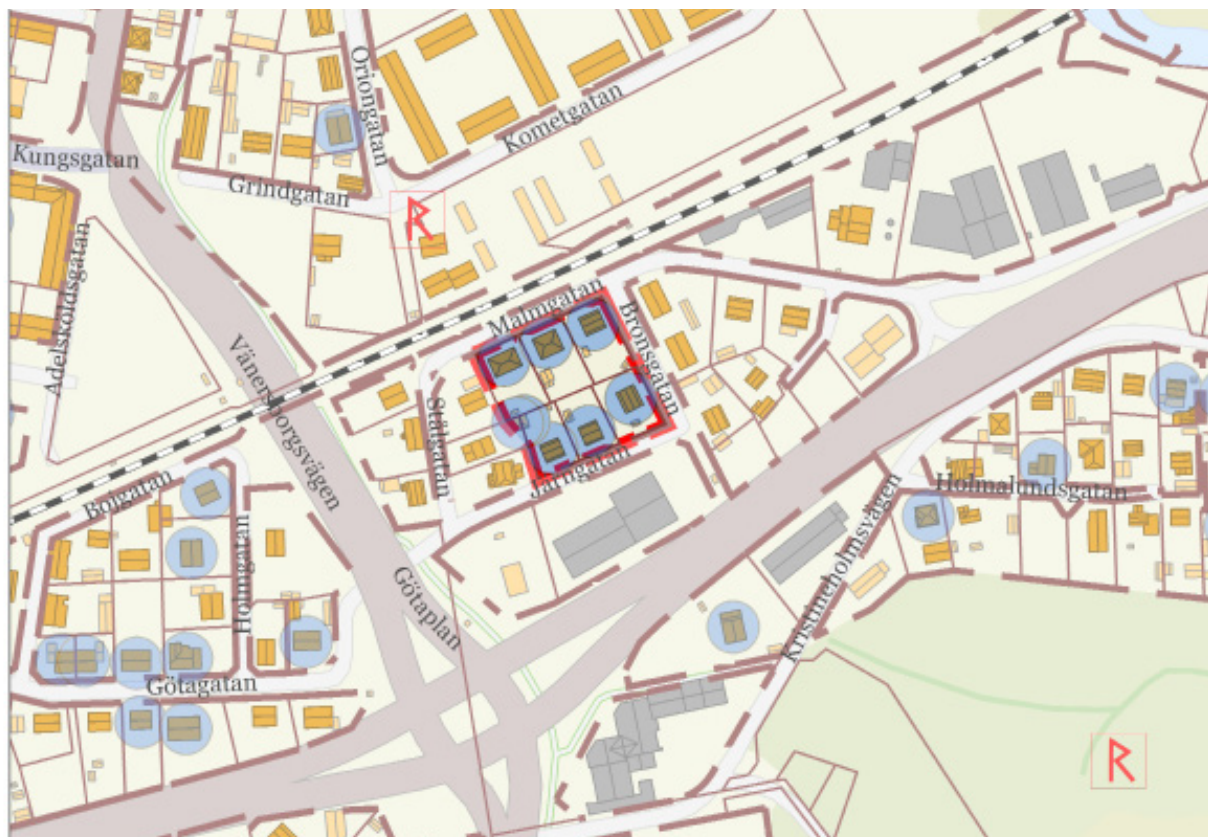
De välbevarade arbetarbostäderna utgör även en viktig del i helhetsmiljön.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Vimpeln 1, 2

C. Kvarteret Tången (46)

Beskrivning av kulturmiljön

Byggnaderna i kvarteret är uppförda mellan åren 1929 och 1932. De flesta av byggnaderna är ritade av Ivar Burman och Lennart W Larsson. Det var ett av de första mer välordnade egnahemskvarteren som byggdes söder om järnvägen. Flertalet av villorna har mansardtak och fasader av puts eller trä. Byggnaderna har drag av jugendstil där några putsade hus bland annat har släta eller rusticerade hörnlisener och böljande takfall. Två stycken av byggnader inom miljön är flerfamiljshus.

Flerfamiljshuset på Tången 2 är flyttat 1961 från kvarteret Matrosen till sin nuvarande plats. Den välbevarade byggnaden har bibehållit sina ursprungliga exteriöra detaljer såsom balkonger med kolonner, balkongfronter, ytterdörrar och fönster i funktionalistisk stil.

Kulturrehistorisk motivering

Kvarteret har en enhetlig och välbevarad egnahemsbebyggelse från sent 1920- och tidigt 1930-tal. Byggnaderna har flertalet ursprungliga detaljer såsom äldre spröjsade fönster, fastukvistar samt äldre ytterdörrar. Fasadmaterialet består framförallt av puts med grov och slät indelning av fasadpartierna. De olika delarna är viktiga att bevara för att bibehålla områdets helhet och karaktär.

De flesta av fastigheterna har låga trästaket längs gatan i fastighetsgräns.

Kulturrehistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Tången 2, 3, 4, 5, 6, 7

Stockslycke (42)

Beskrivning av kulturmiljön

Öppet och fritt placerade flerbostadshus i rött eller gult tegel med putsade partier. De ligger omgärdade av stora grönytor. Vid entrén till området ligger en välbevarad mindre centrumanläggning. Byggnaderna ritades av HSB Riksförbunds arkitektkontor på 1950-talet.

Byggnaderna i kvarteren Borgmästaren och Rådmannen har en tillbyggd entré för att kunna rymma bland annat hiss. Kvarteret Stadsfiskalen har tillkommit på 1960-talet, men är även det en god representant vad gäller det arkitektoniska uttrycket med tidstypiska detaljer såsom tak med upphöjd mittdel i V-form, inklätt i plåt samt indragna balkonger och fönsterband.

Kulturhistorisk motivering

Bebyggelsen utgör ett välbevarat och tidstypiskt exempel på efterkrigstidens hyreshusbyggande med drag från stadsplaneideal om en "stad i park" i en stadsdel som exploaterades under 1940-60-talen. De välbevarade byggnaderna har flera tidstypiska detaljer såsom ursprungliga fönster, ytterdörrar, entrétak, balkongfronter och smidesdetaljer som är viktiga att bevara för att bibehålla områdets helhet och karaktär.

Stadsplanen med bland annat den mindre centrumanläggningen, vittnar om den sociala stadsplaneringens framväxt och utgör stadens enda exempel på en grannskapsenhet.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Borgmästaren 1
- Byggnadschefen 1
- Rådmannen 1
- Stadsarkitekten 8
- Stadsfiskalen 2
- Stadsfogden 1
- Stadsingenjören 1

Sörhaga (43)

Beskrivning av kulturmiljön

Området präglas av Albert Lilienbergs stadsplaneideal som var den engelska trädgårdsstaden. Stadsplanen för området fastställdes 1911. Vid stadsdelens tillkomst beskrivs den som en rymlig villastad med "plats för naturens färgring".

Området består av större friliggande villor från framförallt 1910-30-talet. Byggnaderna uppvisar en rik träpanelarkitektur med många fina detaljer bevarade och några byggnader har en putsad fasad. Det finns även torn, glasverandor och burspråk på flera byggnader. Taken består till största delen av lertegel eller bandfalsad röd plåt. De flesta av byggnaderna är till största delen bevarade, men en del har förändrats genom diverse mindre tillbyggnader, panel-, fönster- och dörrbyten under årens lopp.

Alingsås tingshus från 1899 och Gustaf Adolfskolan från 1901 är båda uppförda i rött tegel med tidstypisk mönstermurning och fönstersättning, ritade av arkitekt Adrian Pettersson. Tingshuset har också två större tillbyggnader, en från 1960-talet och en från 2015. Metodistkyrkan från 1903 är välbevarad och uppförd i en för tiden klassisk träpanelarkitektur med liggande och stående panel samt listverk och stora fönsterpartier.

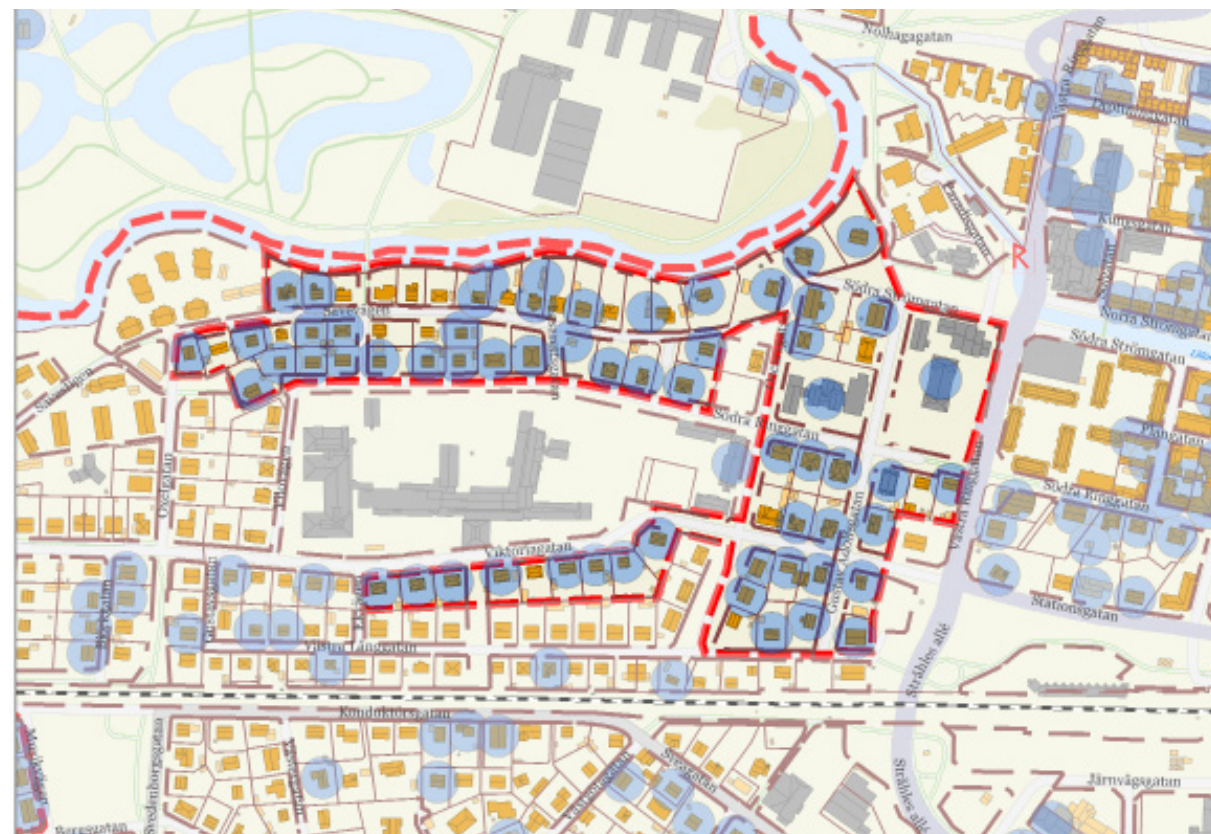
Kulturrehistorisk motivering

Välbevarad och tidstypisk bebyggelse från 1910-30-talen med många fina arkitektoniska detaljer. Viktig miljö för att spegla samhällets utveckling bland annat ur ett stadsplaneperspektiv. Kvarteren har högt kulturrehistoriskt och miljömässigt värde utifrån att de uppvisar en homogen bebyggelse med några få moderna inslag. Flera byggnader har ursprungliga fasadpaneler, fönster, dörrar, glasverandor, burspråk, takmaterial, torn, farstukvistar samt unika detaljer på foder och eventuella lisener. De olika delarna är viktiga att bevara för att bibehålla områdets helhet och karaktär.

Kulturrehistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Aspen 2, 3, 4, 6, 9
- Eken 1, 2, 3
- Hinden 1
- Hyacinten 4, 6, 8, 12, 13, 15
- Häggen 5, 7, 8, 10, 11, 12, 15
- Kastanjen 1, 3, 4, 5, 16
- Råbocken 2, 3, 4, 9, 10, 11
- Rönnen 3, 4, 5, 6, 7, 8
- Syrenen 2, 3
- Svanen 9
- Tigern 1, 2, 4, 6
- Tjädern 1, 2, 3, 4, 5
- Violen 1, 2
- Ärlan 1, 2, 16

Kullingsberg (44) - fyra delområden

A. Kvarteret Ekorren

Beskrivning av kulturmiljön

Kvarteret Ekorren ligger utmed Göteborgsvägen och planlades 1911. Det har en oregelbunden form och är indelat i tomter av varierad storlek och form. Den norra delen av kvarteret bebyggdes under 1920-40-talen medan den södra blev utbyggt först på 1970-talet. Här finns några av de äldsta villorna i området. Villa Svea på Ekorren 6 är ritad av S.E. Bengtson i Alingsås 1918 och Ekorren 7 är ritad av G. Johnson 1923. Inom miljön finns bland annat exempel på en villa i jugendinspirerad stil med putsad fasad samt en större villa med fasad av liggande och stående träpanel.

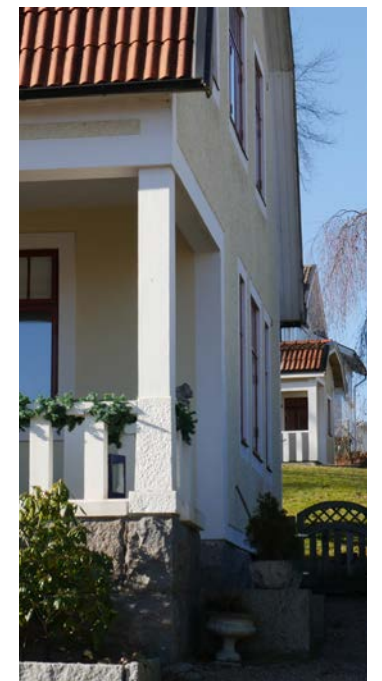
Samtliga byggnader ligger på stora tomter med äldre trädgårdar.

Kulturrehistorisk motivering

I kvarteret speglas utbyggnaden av det tidigaste Kullingsberg. På tomten till Ekorren 7 finns en bevarad, vällagd stentrappa av granit uppförd i terrasser. På Ekorren 6 finns en äldre välbevarad lekstuga med samma arkitektoniska uttryck som huvudbyggnadens. Ihopbyggd med entrén till Ekorren 22 finns en större glasveranda i två våningar. Byggnaderna har brutna tak, äldre fasader, spröjsade fönster och ytterdörrar som är viktiga att bevara för att bibehålla områdets helhet och karaktär.

Kulturrehistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Ekorren 6, 7, 22

B. Kvarteret Isbjörnen

Beskrivning av kulturmiljön

Kvarteret Isbjörnen stadsplanerades 1911, men bebyggdes något senare. Det har en enhetlig bebyggelse som huvudsakligen består av större trävillor med mansardtak från första delen av 1920-talet, belägna på större tomter med uthusen samlade på mitten i fastighetsgräns.

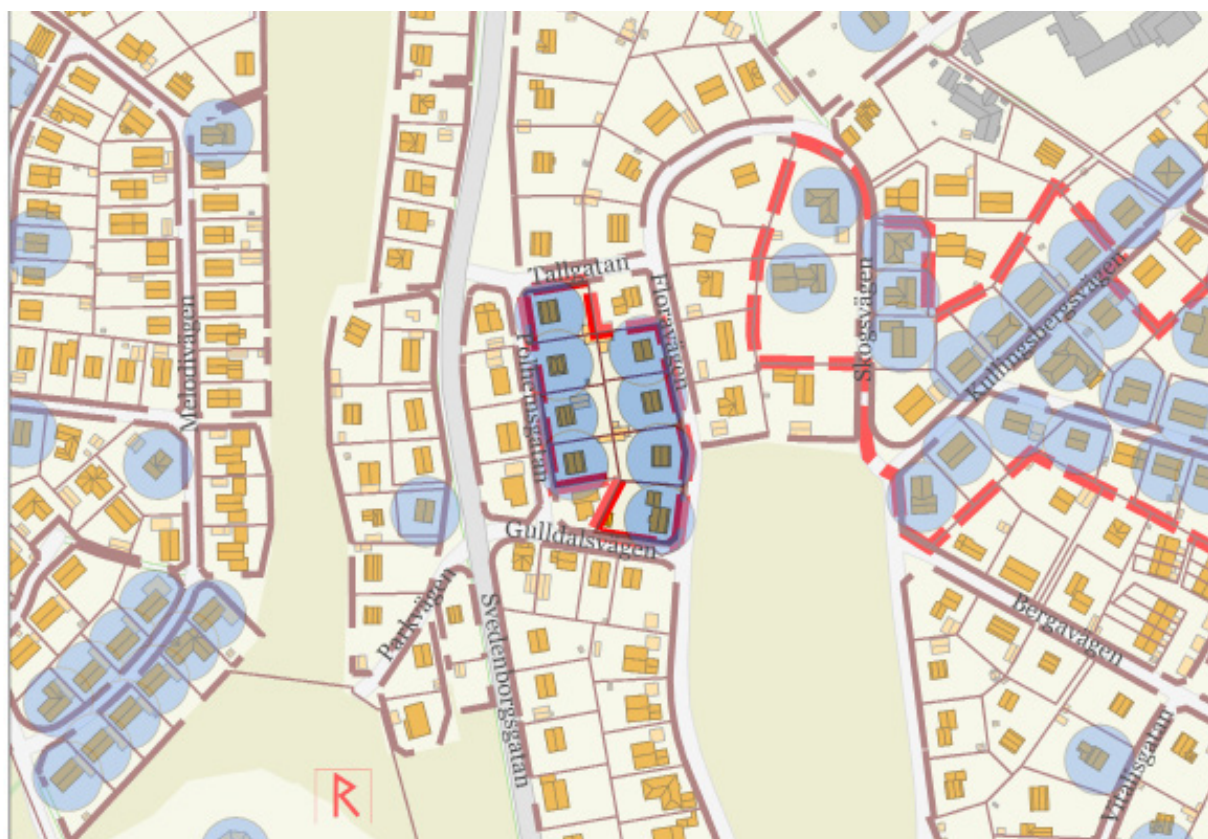
Isbjörnen 5 är ritad av S.E. Bengtson i Alingsås 1922 och Isbjörnen 10 av A. Westerlind i Alingsås 1922. De övriga villorna är ritade mellan åren 1920-23.

Kulturarhistorisk motivering

Kvarteret har en enhetlig egnahemsbebyggelse och skildrar ett utbyggnadsskede i stadens historia. De flesta av byggnaderna förhållandevis välbevarade och har ett flertal ursprungliga detaljer såsom fasadpaneler, äldre spröjsade fönster samt ytterdörrar. Några av tomterna har äldre entréer mot gatan med huggna stenstolpar på vardera sida en smidesgrind. Trädgårdarna med uthusen i mitten av kvarteret bidrar till områdets helhet och karaktär.

Kulturarhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Isbjörnen 1, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 11

C. Kvarteren Leoparden och Vargen

Beskrivning av kulturmiljön

I kvarteren Leoparden och Vargen finns arkitektritade villor med tidstypiska material, såsom gult eller rött tegel med inslag av trä eller puts.

I kvarteret Leoparden är de flesta av villorna uppförda under åren 1950-1965 och de mest återkommande arkitekterna är Bo Boustedt, Einar Frost och Ib Frandsen. I kvarteret Vargen är de flesta av villorna uppförda under åren 1946-1960 och även här har Einar Frost ritat ett flertal av villorna.

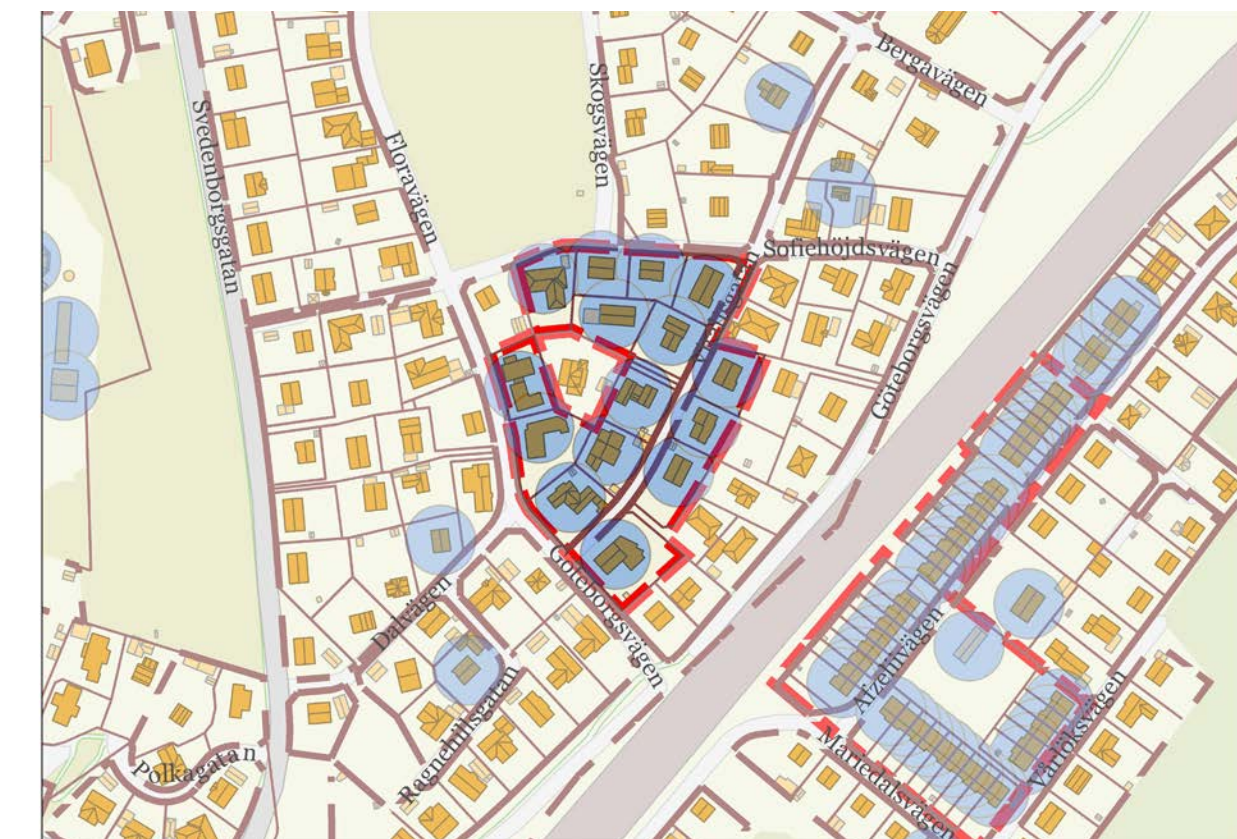
I kvarteret Leoparden har de flesta villorna fasader med gult tegel och i kvarteret Vargen har de rött tegel. På Vitalisgatans västra sida har de flesta tomterna en låg stenmur i fastighetsgräns, eftersom tomterna sluttar nedåt vägen.

Kultuhistorisk motivering

Bebyggelsen i kvarteren speglar en expansiv period i Kullingsberg under 1950-60-talen. Välbevarade byggnader av hög arkitektonisk kvalitet med tids-typiska detaljer och material, såsom fasader av tegel, äldre fönster och ytterdörrar samt koppardetaljer. Stenmurarna på gatans västra sida är miljömässigt värdefulla. De olika delarna är viktiga att bevara för att bibehålla områdets helhet och karaktär.

Kultuhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Leoparden 2, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15
- Vargen 12, 13, 21, 22

D. Kvarteren Geten, Grävlingen, Hunden, Renen och Råven

Beskrivning av kulturmiljön

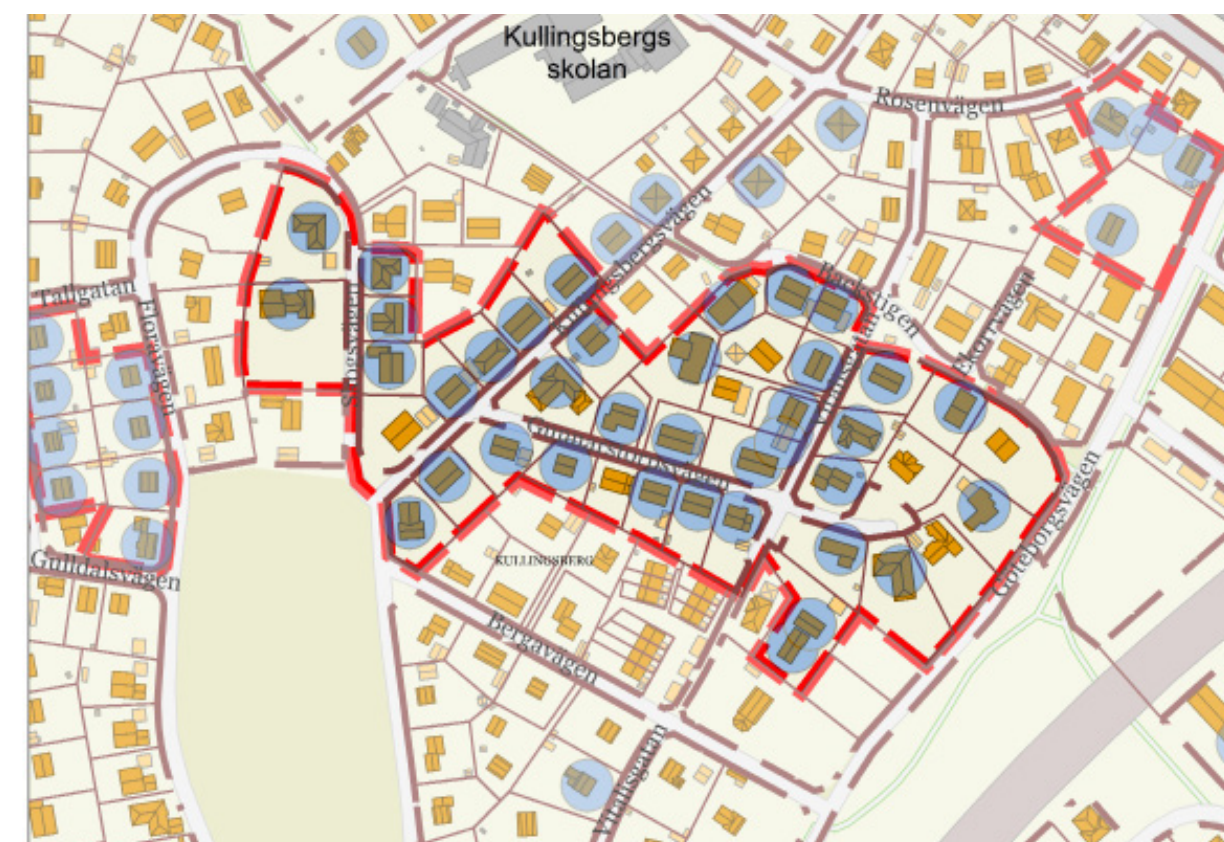
I kvarteren Hunden, Geten, Grävlingen, Renen och Råven finns både arkitektritade villor och kataloghus från 1950-70-talet i tidstypiska fasadmateriell såsom, gult eller rött tegel, inslag av trä, puts och skivmaterial. Flera av byggnaderna har detaljer av koppar och smide bevarade. I kvarteret återfinns villor som är ritade av Einar Frost, Ib Frandsen, Bernt Kruse, J.W. Sjöstrand, Thersthols ingenjörbyrå, Arkitektgruppen H.E. Heineman, Anten-Hus, Tivedenhus och Eksjö-Hus m.fl.

Kulturhistorisk motivering

Bebyggelsen i kvarteren speglar en expansiv period i Kullingsberg under 1950-70-talen. Samtliga byggnader har en egen särart och de flesta av dem är mycket välbevarade och har hög arkitektonisk kvalitet med tidstypiska fasader. Byggnaderna har mestadels gult eller rött tegel med vissa inslag att trä, puts eller skivmaterial samt detaljer av koppar. De flesta har ursprungliga fönster och ytterdörrar, smidesräcken vid trappor och smidesstaket längs gatan bevarade. De olika delarna är viktiga att bevara för att bibehålla områdets helhet och karaktär.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Geten 7, 8, 9, 10, 12, 14, 15, 16
- Grävlingen 8, 13, 16, 17, 18, 22, 23
- Hunden 6, 7, 11, 12, 13, 14, 17, 21, 22, 23, 24
- Renen 1, 2, 4, 5, 6, 16, 17
- Råven 11, 15

Enehagen (45) - två delområden

A. Kvarteret Svinesund

Beskrivning av kulturmiljön

Enhetlig villabebyggelse från 1970-talets slut med fasad i brunrött tegel på en hög slätputsad sockel, ritad av Stjernberg Arkitektkontor AB. De är byggda i vinkel och har valmade tak som är belagda med betongtegel. Byggnader har flera tidstypiska detaljer såsom indragna balkonger med fina träräcken samt valvöppningar i fasad och garageportar i sockelvåningen. De plåttäckta burspråken på gaveln mot gatan har en fin stenmurning i underkant.

Kulturrehistorisk motivering

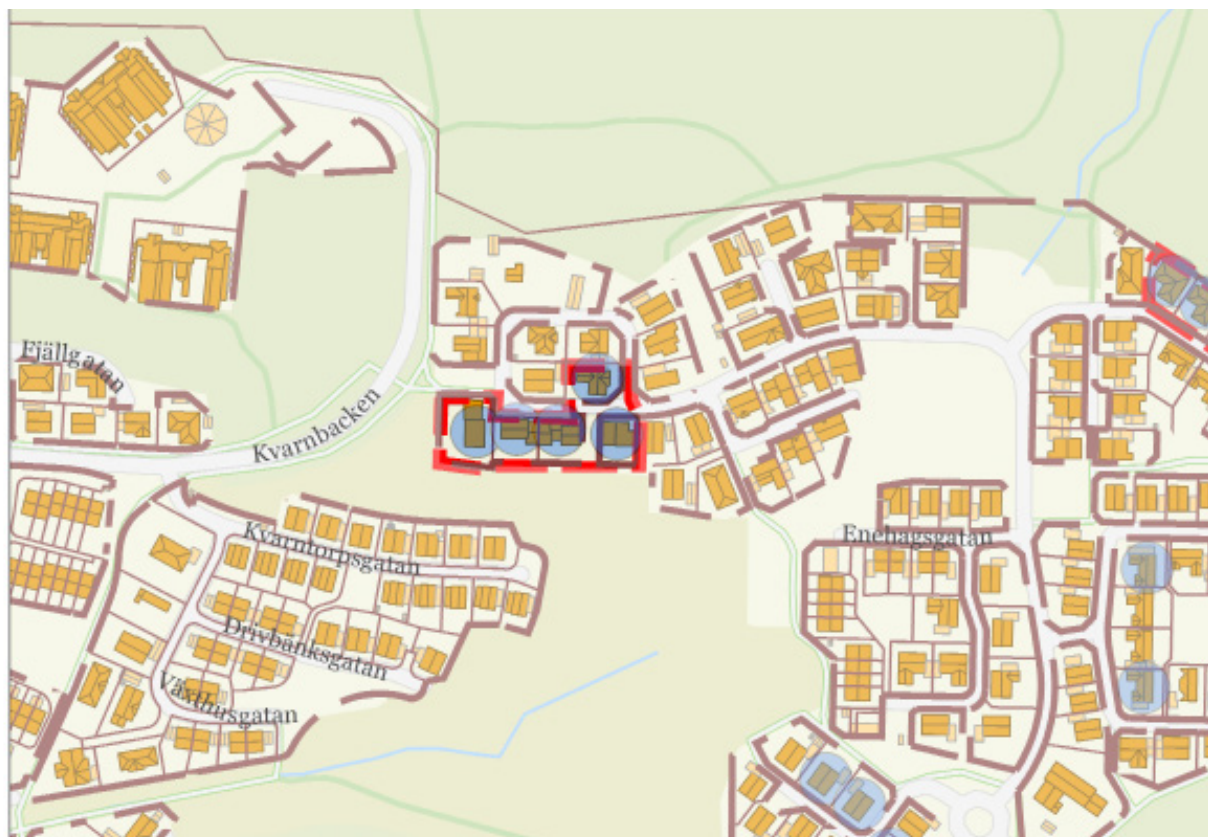
Välbevarad villabebyggelse i tidstypisk utformning med hög arkitektonisk kvalitet och välbevarade detaljer såsom profilsågade balkongräcken i trä, plåtklädda burspråk samt en murad valvöppning vid balkongen. De olika delarna är viktiga att bevara för att bibehålla områdets helhet och karaktär.

Kulturrehistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Svinesund 2, 3, 4, 5, 6

B. Kvarteren Byfjorden, Hakefjorden och Gullmarsfjorden

Beskrivning av kulturmiljön

Villor i tidstypisk 1970-talsarkitektur med varierande utformning samt materialval, där trä och tegel i kombination är den mest framträdande.

Miljön består av olika kataloghus och arkitektritade villor från AB Begus-Hus, Hjaltevadshus, Inter-Design och arkitekt Hans Drevik. Ett av husen har en alp-inspirerad utformning där garaget är täckt av gräs.

Kulturhistorisk motivering

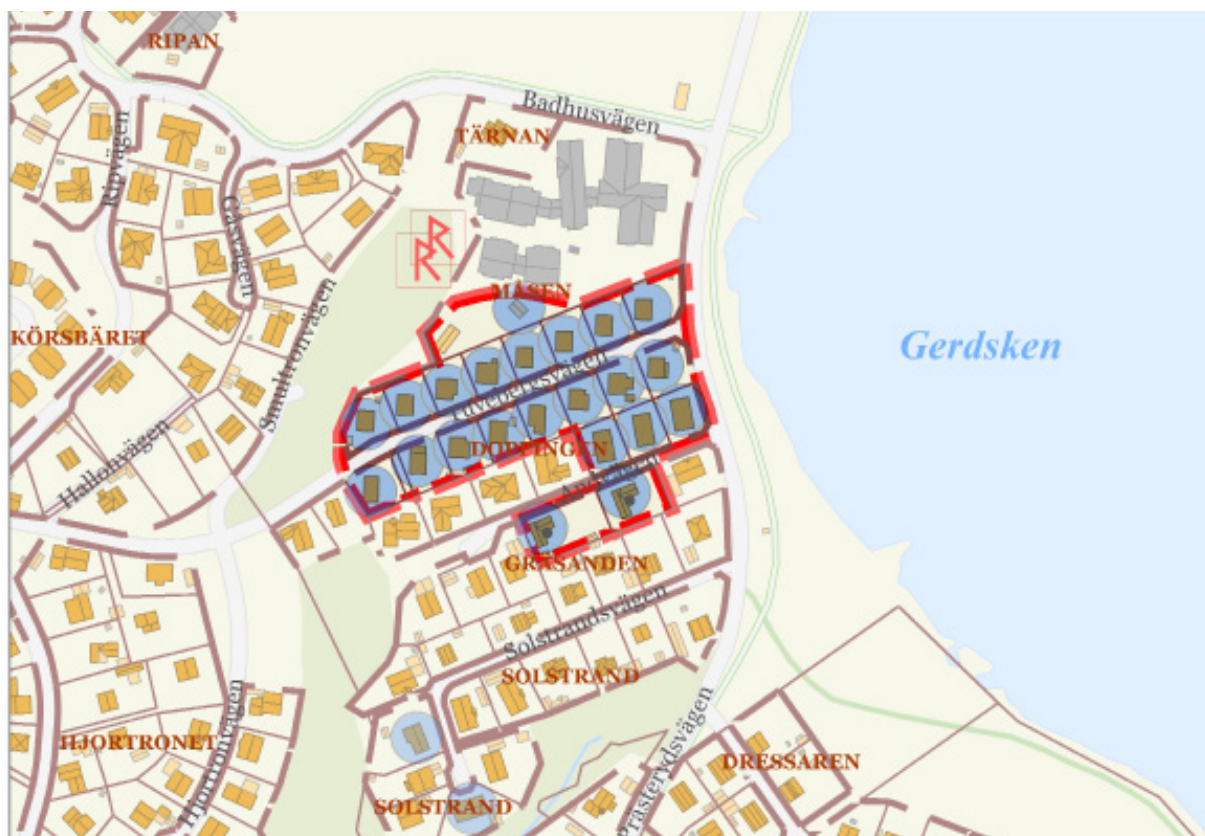
Miljön har en välbevarad bebyggelse från 1970-talet med ett representativt urval av arkitektritade byggnader samt kataloghus. Ett flertal tidstypiska detaljer finns bevarade såsom fönsterindelningar, ytterdörrar, burspråk, indragna balkonger med träräcken. De olika delarna är viktiga att bevara för att bibehålla områdets helhet och karaktär.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Byfjorden 1, 2, 3
- Gullmarsfjorden 2
- Hakefjorden 1

Prästeryd (47)

Beskrivning av kulturmiljön

Kvarteren Doppingen och Måsen består av ett grupphusområde med byggnader ritade av P. Lisper för Sjöstrands ingenjörbyrå 1959 i tidstypiskt utförande. De har svagt sluttande pulpettak, stora fönsterpartier och fasader av gult tegel med inslag av skivmaterial samt liggande träpanel.

Torpet, från början av 1700-talet, med ladugård från 1800-talet på Måsen 15 är mycket välbevarat med rödfärgad lockpanel, knutlådor, äldre spröjsade fönster samt enkupigt, äldre lertegel på taket. Ladugården tillför ett kulturhistoriskt och miljömässigt värde tillsammans med torpet eftersom det är den enda som finns kvar inom tätorten.

De två tornvillorna på Gräsanden 4 och 5 utgör två välbevarade byggnader med målade plåttak och fasader med liggande och stående träpanel.

Kulturhistorisk motivering

Kvarteren utgör tillsammans en bra bild på utvecklingen av stadens bebyggelsestruktur från tidigt 1800-tal fram till 1960-talet. Kvarteren Doppingen och Måsen har en välbevarad bebyggelse från 1950- och 60-talen med en homogen karaktär, trots senare tillbyggnader. Samtliga har pulpettak, stora fönsterband och gult tegel med inslag av trä, puts eller skivmaterial på fasadernas långsidor. Det välbevarade torpet och ladugården på Måsen 15 är sannolikt det äldsta av sin typ inom stadens gränser. Tornvillorna på Gräsanden 4 och 5 utgör två välbevarade exempel på förra sekelskiftets exklusiva arkitekturideal som fanns i staden. De olika byggnadernas tidstypiska delar är viktiga att bevara för att bibehålla områdets helhet och karaktär.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Doppingen 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26
- Gräsanden 4, 5
- Måsen 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15

Klinten (48)

Beskrivning av kulturmiljön

Kvarteret Gamen stadsplanlades 1911 och ingick vid den tiden i ett större oregelbundet kvarter med bl.a. kvarteret Falken. I dessa kvarter ligger bebyggelse från 1910-20-talet. Det finns bevarade gårdshus i fastighetsgräns mitt i delar av kvarteret Falken som visar på den äldre tidens kvartersstruktur.

I kvarteret Bagaren finns en blandad bebyggelse från sekelskiftet fram till och med 1930-talet.

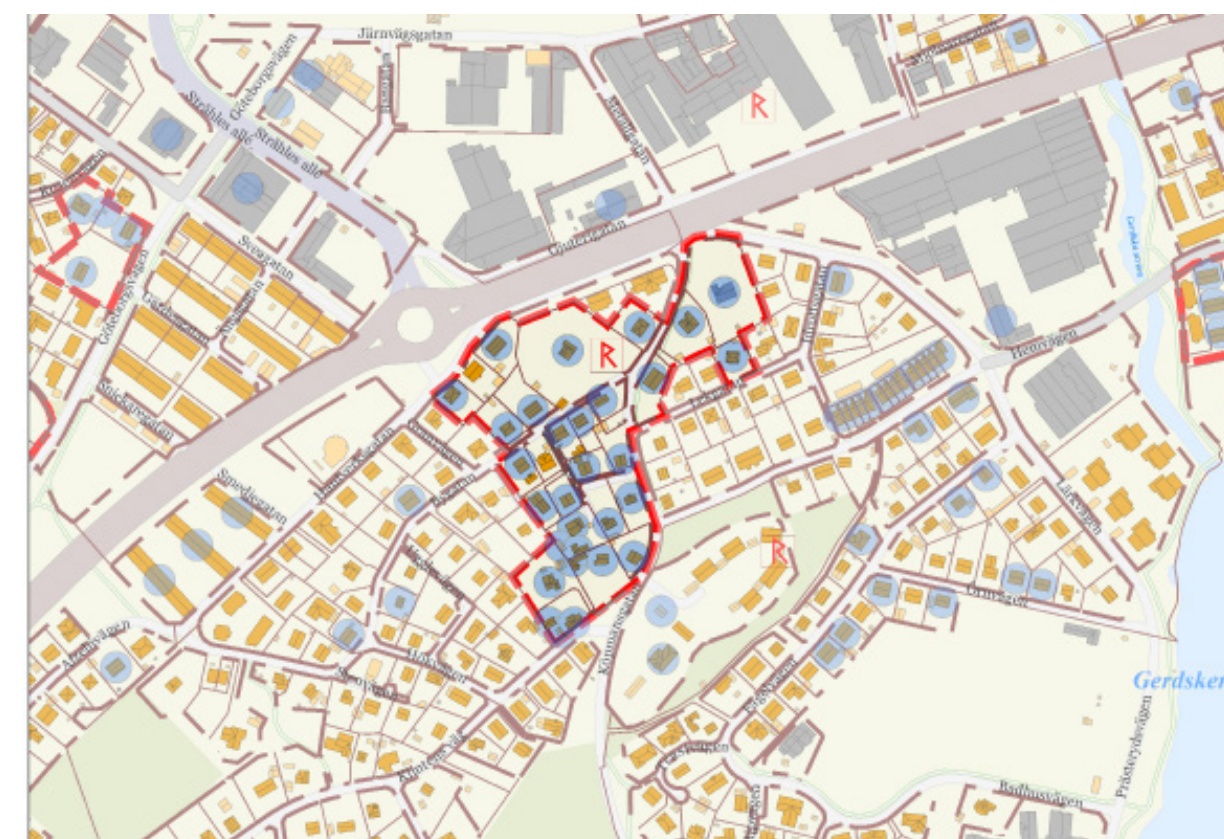
Kvarteret Lärkan som också stadsplanlades 1911 har kvar flera större, välbevarade fastigheter med tidstypisk sekelskiftes träpanelarkitektur med fina bearbetade snickeridetalljer. Några av byggnaderna har stora tomter och är omgärdade av en parkliknande trädgård.

Kulturrehistorisk motivering

Kvarteren visar på en utveckling av stadens bebyggelse från förra sekelskiftet och fram till och med 1930-talet med olika typer av kvartersstruktur. Ett flertal av byggnaderna är välbevarade med tidstypiska och ursprungliga fasadpaneller, fönster och ytterdörrar. De välbevarade gårdshusen i fastighetsgräns är en viktig del inom miljön. De olika byggnadernas tidstypiska delar är viktiga att bevara för att bibehålla områdets helhet och karaktär.

Kulturrehistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Bagaren 3, 4, 5, 6, 11, 12
- Falken 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 33
- Gamen 1, 3, 5, 8, 10
- Lärkan 1, 10, 15, 16.

Hörningen (16)

Beskrivning av kulturmiljön

Fornlämningsmiljön består av en boplatz och fyndplatser.

Här finns ett småbrutet odlingslandskap med gårdar, intill sjön Nären.

Miljön omfattar småbruksmiljöer i ett odlingslandskap med välhållna stenmurar.

Gårdsmiljöerna har välbevarade bostadshus och ekonomibyggnader.

Kulturrehistorisk motivering

Samlade gårdsmiljöer med ett flertal välbevarade byggnader, där ladugården med dubbla skunkar utgör en lokal byggnadstradition.

Landskapet präglas av de välhållna stenmurarna samt de små åkerlapparna som bryter upp skogslandskapet.

Området är beroende av fortsatt hävd, som håller landskapet öppet och det är viktigt att stenmurarna bevaras.

Kulturrehistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

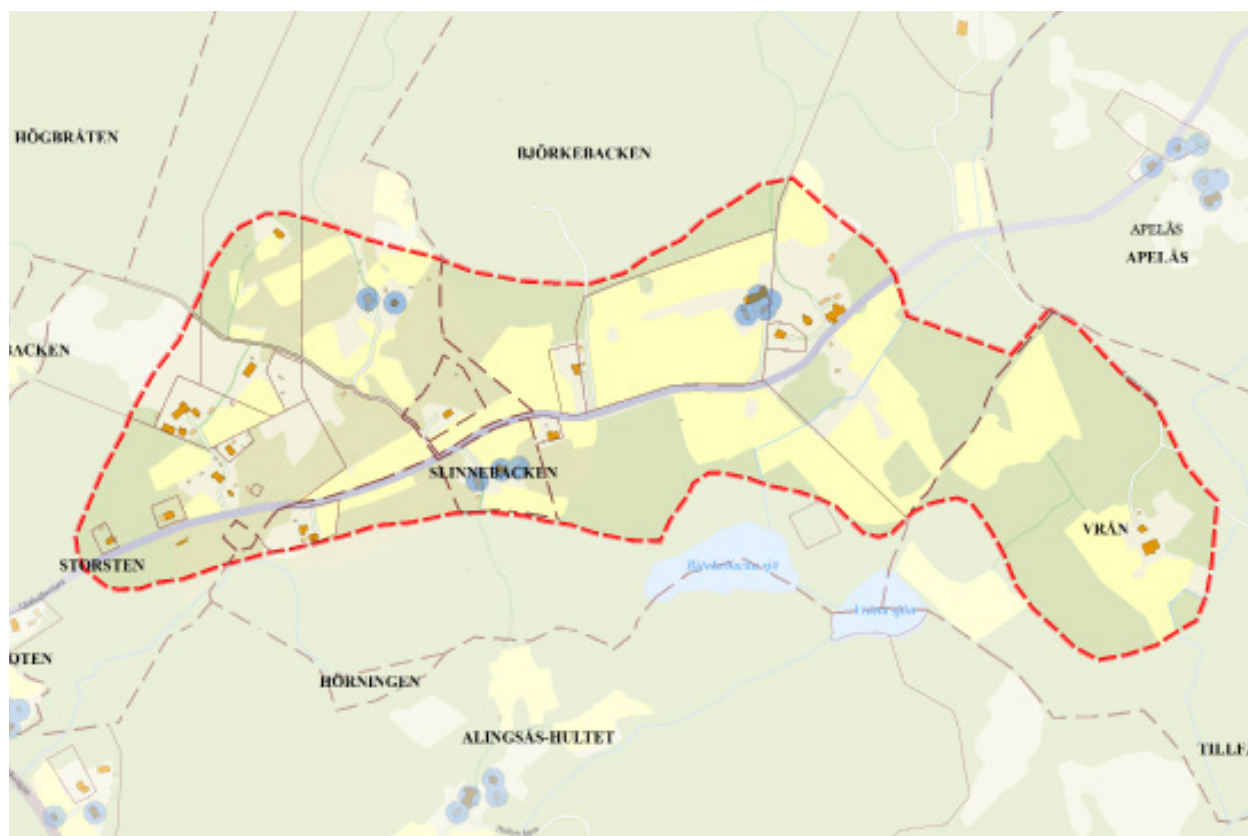
- Hörningen 1:3

Fornlämningar inom miljön

Se bilaga Fornlämningar eller Fornsök hos Riksantikvarieämbetet.

Björkebacken, Slinnebacken och Vrån (17)

Beskrivning av kulturmiljön

Vrån ligger i en skogsbygd där det är glesst mellan gårdarna. Landskapet präglas fortfarande delvis av att ett småskaligt jordbruk, som bedrevs där under senare tid. Ännu framträder de små åkrarna, hagmarkerna och en mindre slåtteräng i landskapet. Stenmurar och gamla körvägar bidrar till landskapets ålderdomliga karaktär.

Vid Björkebacken är odlingslandskapet varierat med flera hagmarker. Gården är belägen på en höjdstreckning och dominerar omgivningarna. Gårdsbilden har en väl sammanhållen form, där ekonomibyggnaderna på tre sidor, helt omsluter fägårderna. Mangårdsbyggnaden, vilken är något skild från ekonomibyggnaderna, utgörs av en intakt bevarad långloftsstuga, som härrör från övergången mellan 1700-1800-talet. 1700-talets impulser framgår tydligt i det låga valmade taket.

Slinnebacken utgör en välbevarad och sammanhållen gårdsmiljö med funktionsdifferentierad bebyggelse. Bostadshuset är en långloftsstuga som har byggts på med en stor tillbyggnad i vinkel samt tilläggsisolerats under senare tid. Nyckelhålsingångarna är bevarade och byggnaden har kvar sin volym och karaktär mot väster. Eftersom byggnadstypen är speciell för trakten och så få välbevarade byggnader finns kvar av denna kategori, har byggnaden fortfarande ett kulturhistoriskt värde.

Kulturhistorisk motivering

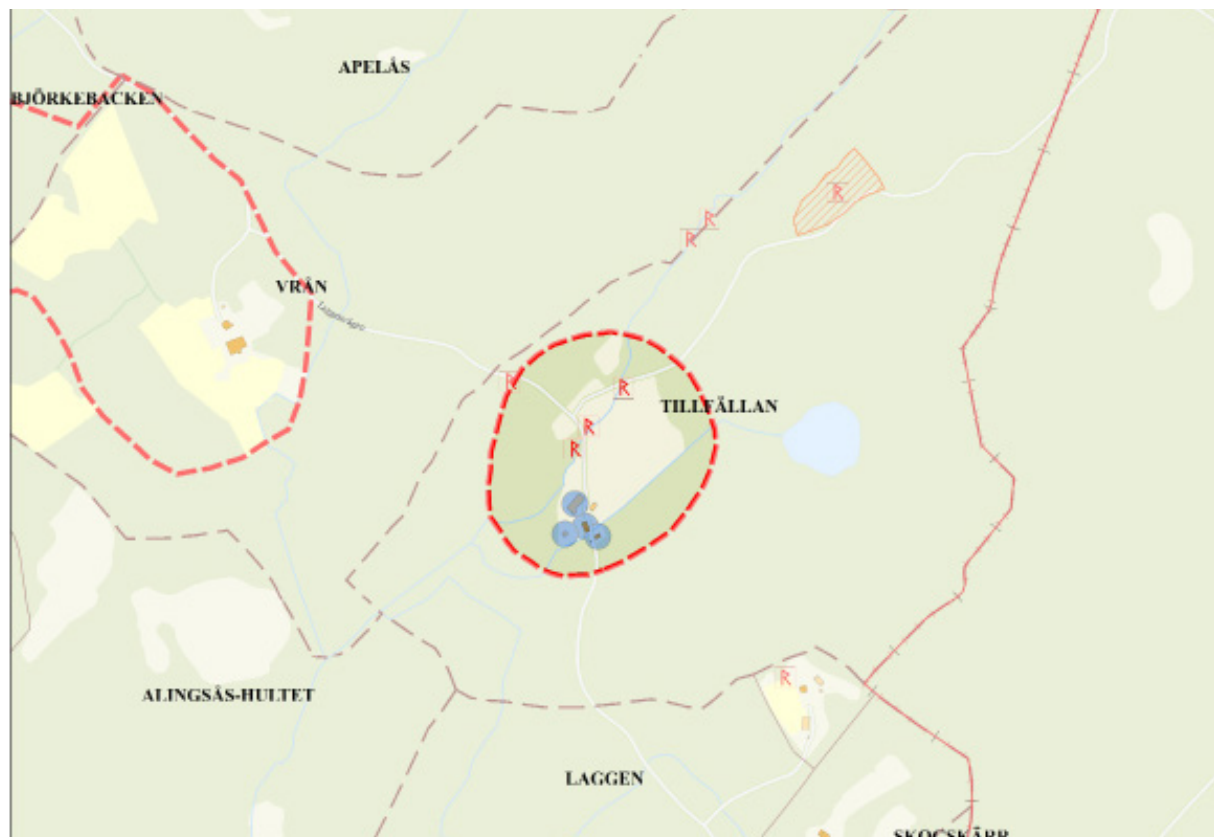
Ett variationsrikt och äldre odlingslandskap med välbevarad helhet. Området är beroende av fortsatt hävd som håller landskapet öppet samt att stenmurarna bevaras. En ålderdomlig gårdsbebyggelse med delvis välbevarad karaktär.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Björkebacken 2:6
- Slinnebacken 1:4
- Storsten 1:4

Tillfällan (18)

Beskrivning av kulturmiljön

Väl sammanhållen gårdsmiljö som ligger i ett kuperat landskap i skogsområdet söder om Boråsvägen. Mangårdsbyggnaden utgörs av en så kallad framkammarstuga från mitten av 1700-talet, som har genomgått vissa exteriöra förändringar. Ekonomibyggnaderna ansluter som helhet till äldre tiders byggnadsskick och ladugården har skunkar.

Gårdsmiljön utgör ett väsentligt inslag i det värdefulla odlingslandskapet. I omgivningarna finns en gammal hage med hamlade askar och inslag av lönn samt en eneskog som röjs och betas.

Odlingslandskapet är både utpekat kommunalt och nationellt, som ett område med stor betydelse.

Kulturhistorisk motivering

Miljön omfattar en ålderdomlig gårdsmiljö med välbevarad bebyggelse i ett värdefullt odlingslandskap.

Området är beroende av fortsatt hävd, som håller landskapet öppet.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Tillfällan 1:1

Fornlämningar inom miljön

Se bilaga Fornlämningar eller Fornsök hos Riksantikvarieämbetet.

Hulabäck, Skaftared och Kullabo (19)

Beskrivning av kulturmiljön

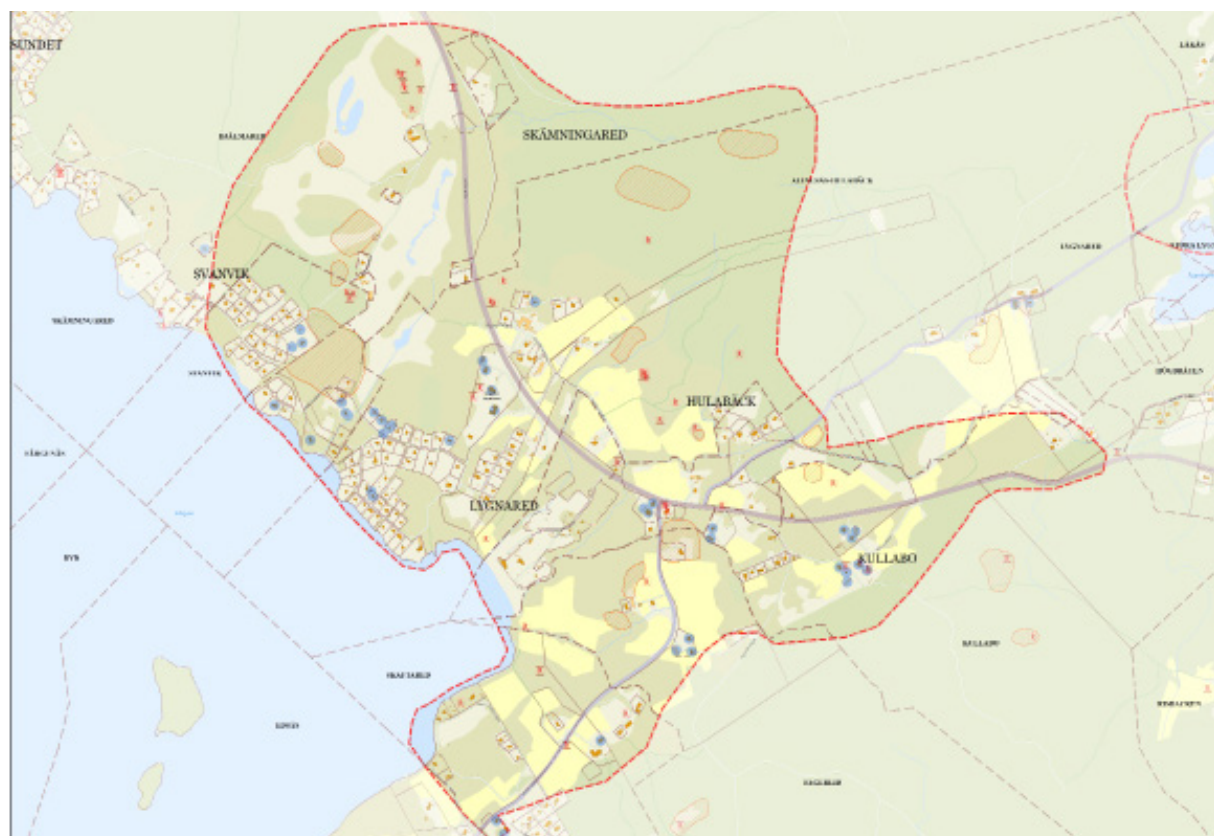
Fornlämningsmiljön består av gravar från stenålder och äldre järnålder samt hållkistor, gravfält, domarringar, resta stenar, stensättningar, hållristning, boplatser, fyndplatser och fornlåkrar.

Miljön ligger inom ett kraftigt kuperat landskap, där det varierar mellan öppna marker, hagar och lövskogspartier vid sjön Färgens sydöstra strand. Bebyggelsen ligger högt på krönet och marken sluttar brant ner mot sjön.

Vid Fagerlid och Skaftared ligger stora sammanhängande lövskogspartier inflikade mellan åker- och betesmark. Stenmurar ramar in väggkanten och kring de två gårdsmiljöerna finns även mindre terränganpassade åkrar.

Vid Kullabo breder barrskogar och mossar ut sig åt öster. Ett gästgiveri har legat invid den gamla vägen mellan Borås och Alingsås, vilken fortfarande passerar över gårdens tomt. Kullabo gästgiveri fanns, fram till och med år 1911 samt skjutstation fram till 1920-talet. Ladugården ansluter helt till en äldre byggnadstradition med bland annat ett portluder i byggnadens norra del.

Utmärkande för miljön är stenmurarna runt gårdarna, varav en har en öppning, som bildar ingång till en källare under huset.

Kulturhistorisk motivering

I Hulabäck finns en fornlämningsmiljö som påvisar ett kontinuerligt landskapsutnyttjande från stenåldern till järnåldern. Det är tätt med gravar från de olika tidsperioderna med en variationsrikedom. Platskontinuitet från yngre stenålder med fyra hållkistor inom ett begränsat område. Området visar tydligt valet av placeringen av gravar under förhistorien, på högre områden i terrängen, som moränåsar samt i det öppna odlingslandskapet. Högt vetenskapligt och pedagogiskt värde.

De välbevarade byggnaderna och gårdsmiljöerna bidrar till det höga kulturhistoriska värdet.

Området är beroende av fortsatt hävd, som håller landskapet öppet och det är viktigt att stenmurarna bevaras.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Fagerlid 1:3 (sommarstuga), 1:3 (Slävik), 1:9
- Kullabo 1:3
- Skaftared 1:15, 1:42

Fornlämningar inom miljön

Se bilaga Fornlämningar eller Fornsök hos Riksantikvarieämbetet.

Gräskärr och Stora Lygnö (20)

Beskrivning av kulturmiljön

Fornlämningsmiljön består av fyndplatser och rester av en kvarn.

Lygnö by ligger, vackert placerad, på sluttningen ner mot Lygnösjön. Landskapet är starkt kuperat och den odlade jorden är spridd på många åkerlappar, skilda åt av lövskogklädda kullar och sluttningar. Den öppna marken begränsas, i söder och väster, av skogklädda berg och i norr av stora skogs- och mossområden. Åt väster avslutas landskapet genom en lång uppodlad sluttning ner mot Lygnösjön.

Bebyggelsen i byn är delvis ålderdomlig. Ett småskaligt före detta jordbruk, med välbevarad gårdsmiljö, finns i Gräskärr. Det finns även hagmarker intill gården och en betad strandäng ner mot sjön.

Kulturhistorisk motivering

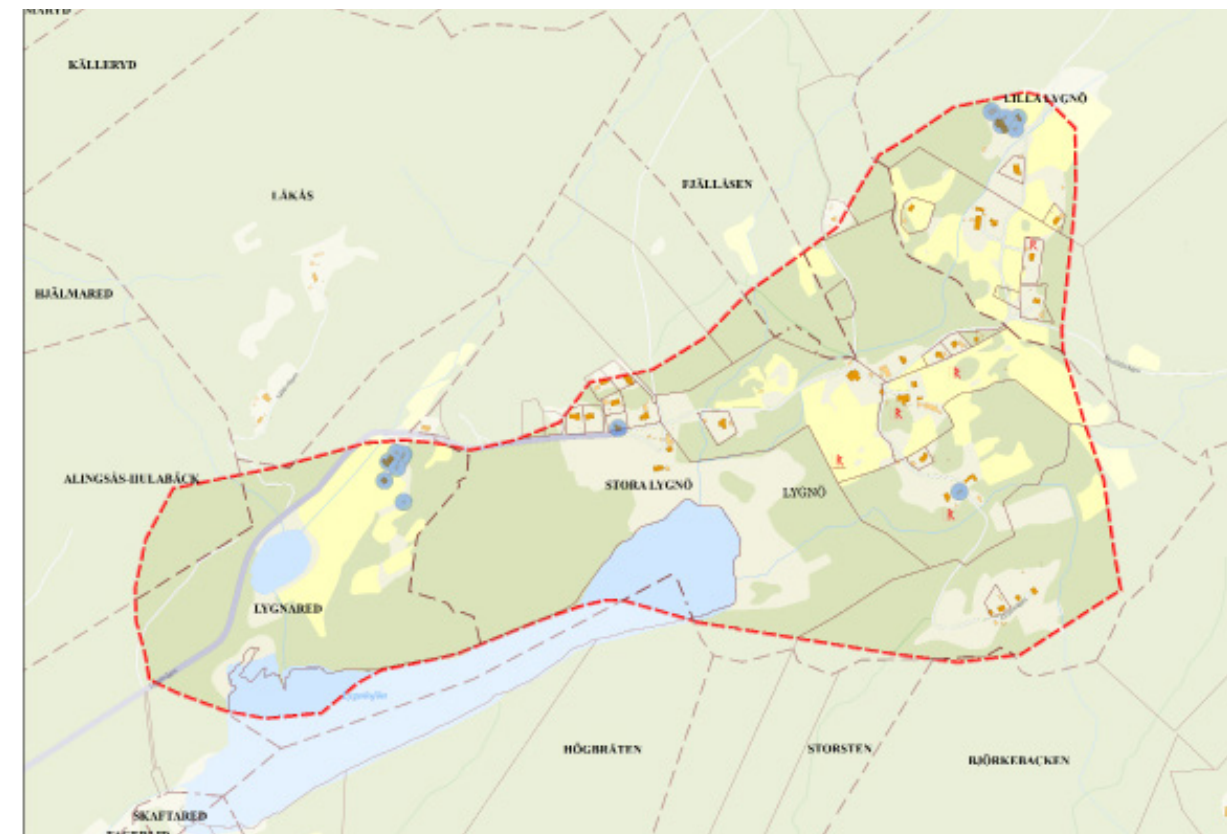
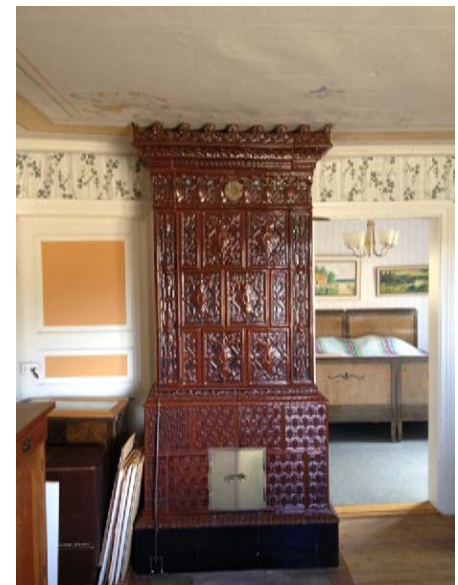
Miljön består av ett variationsrikt äldre odlingslandskap med en välbevarad helhet. En tilltalade landskapsbild, som är beroende av fortsatt odling samt bevarandet av de ålderdomliga byggnaderna inom miljön.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Lilla Lygnö 2:5
- Stora Lygnö 1:3, 1:10, 1:22

Fornlämningar inom miljön

Se bilaga Fornlämningar eller Forsök hos Riksantikvarieämbetet.

Dammsjöås (21)

Beskrivning av kulturmiljön

Torpmiljö som ligger belägen på krönet av en ås, omgiven av en barrskog. Omkringliggande åkrar, ängsmarker och skogsbryn hålls öppna.

Kulturhistorisk motivering

Dammsjöås är ett bra och tidstypiskt exempel på 1800-talets torpbebyggelse, som ofta låg i skogsområden med en mindre uppodlad åker alldeles intill bebyggelsen. De tidigare odlingsmarkerna hålls öppna av Alingsås hembygdsförening och Alingsås Friluftsklubb. Den välbevarade torpmiljön med stenmurar, odlingsrösen och små åkrar är tilltalande och åskådliggör på ett pedagogiskt sätt ett ålderdomligt brukningssätt.

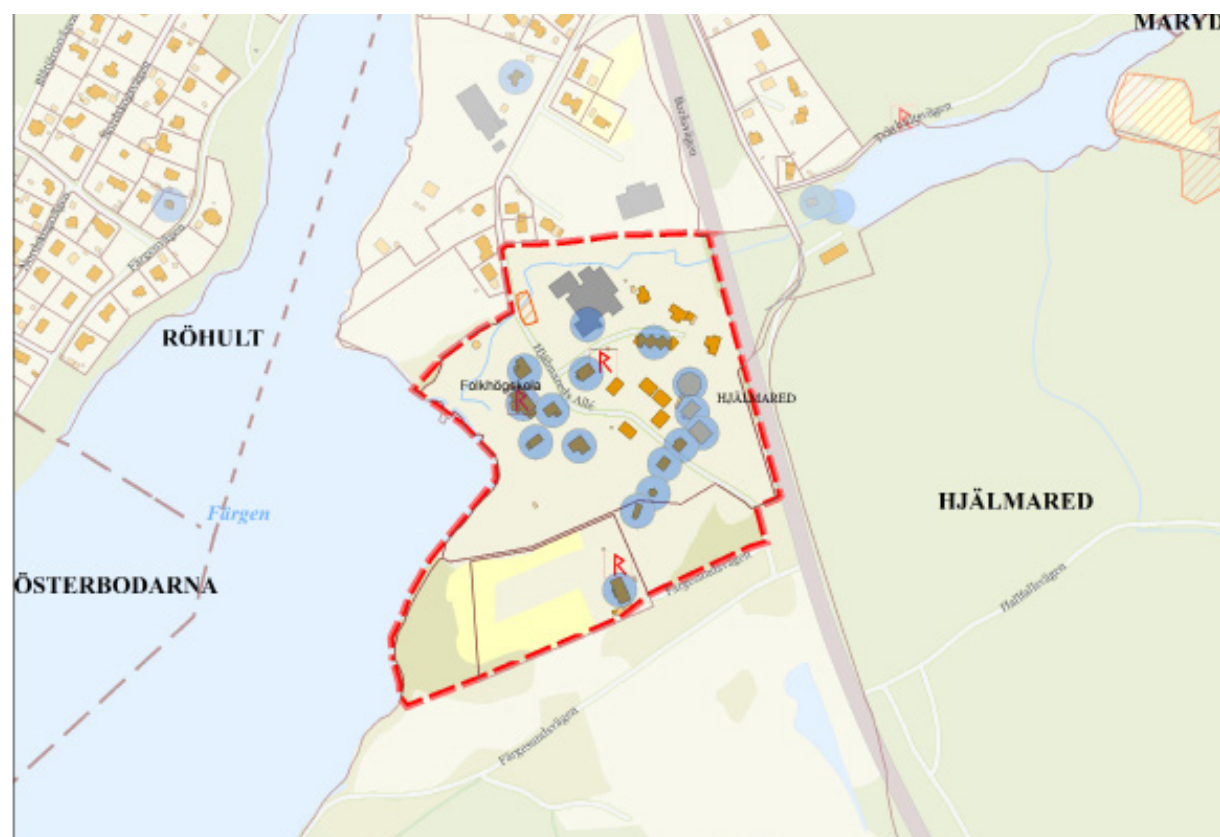
Kulturlandskapets höga värden är beroende av fortsatt hävd, som håller landskapet öppet och det är viktigt att stenmurarna bevaras.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Maryd 7:1

Hjälmarred (22)

Beskrivning av kulturmiljön

Fornlämningsmiljön består av en äldre bro, vägsten och profan byggnad.

Hjälmarreds gård är ursprungligen ett frälsehemman från 1500-talets mitt. I slutet av 1800-talet hade godset en mycket stor areal då många intilliggande gods och gårdar hade köpts in, men i början av 1900-talet såldes utgård efter utgård. De stora skogsområdena i nordost köptes av Älvsborgs läns landsting för att ingå i länets stora skogsallmänning. Anläggningen byggdes sedan om till pensionat och därefter blev det folkhögskola.

Kulturhistorisk motivering

Miljön är komplex med spår från alla tider i gårdens växlingsrika historia. Inom den välbevarade miljön finns en mangårdsbyggnad från 1825 i herrgårdsstil, en flygelbyggnad från 1612 samt en intilliggande jordkällare och en senare flygelbyggnad från sekelskiftet.

Inom fastigheten finns det ett flertal kulturhistoriskt intressanta ekonomibyggnader, bland annat en oktagonal tröskloge från 1870-talet samt ett bostadshus från gårdens storhetstid när det var lantbruk i slutet på 1800-talet.

Folkhögskolans byggnader är tidstypiska och välbevarade sedan 1970-talet.

Inom miljön ligger också ett större bevarat bostadshus från 1936 i stram klassicistisk utformning med funktionalistiska drag på en stor parkliknande tomt med äppleträd, växt- och lusthus ner mot sjön Stora Färjen.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

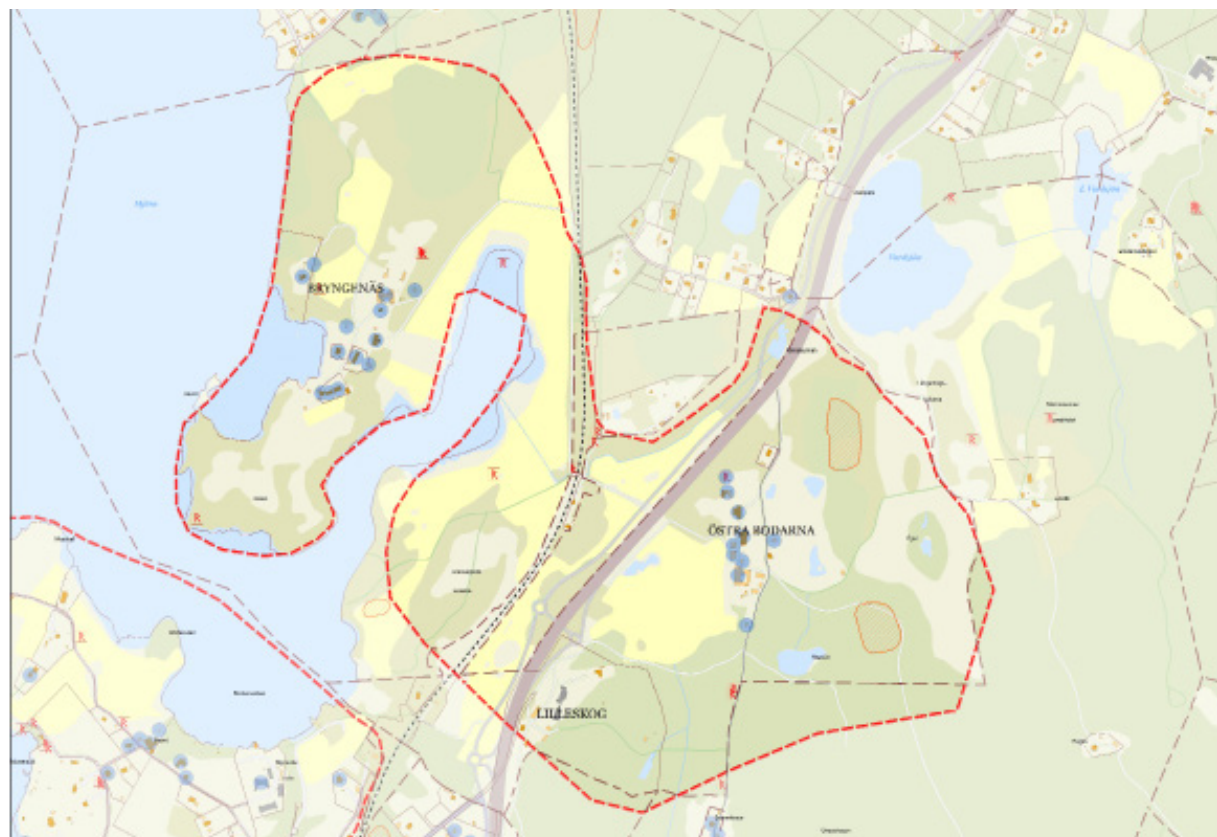
- Hjälmarred 1:10 (2 st), 1:72

Fornlämningar inom miljön

Se bilaga Fornlämningar eller Fornsök hos Riksantikvarieämbetet.

Bryngenäs, Lilleskog och Österbodarna (23)

Beskrivning av kulturmiljön

Fornlämningsmiljön består av fyndplatser, fornåkrar och gränsmärken. Inom området löper också den norra delen av Kungsvägen, som är den gamla riksvägen, vilken har sin början i Hemsjö socken.

Strax sydväst om Alingsås stad ligger herrgårdarna Bryngenäs och Österbodarna. Gårdarna ligger i ett öppet pastoralt landskap med lövskogar och hagmarker. Utblicken över sjön Mjörn är vidsträckt, men E20 skär idag igenom godsens marker.

Bryngenäs gods ligger på en udde i sjön Mjörn. Huvudbyggnaden som ursprungligen uppfördes 1790 fick sitt nuvarande utseende vid en om- och tillbyggnad vid sekelskiftet. Då byggdes ett kraftigt torn i öster som tillsammans med gavlar och frontespis försågs med trappstegsgavlar. Den slottlika byggnaden, som ligger på en höjd, är omgiven av en park samt i omgivningarna närmast ligger arbetarbostäderna. Odlingssmarkerna omsluter Bryngenäsviken, men den odlade jorden är av mindre omfattning och utgörs av spridda åkrar begränsade av ekhagar och betesmarker och söder om Bryngenäs finns en stor och variationsrik ekhage. Hagen är välhävdat genom bete av hästar under lång tid.

Särskilt värdefulla miljöer utgör allén fram till gården, sjöstranden med betade ekhagar, udden Näset med ek- och tallskog och de så kallade Brackegårdskullarna vid järnvägen.

Bebyggelsemiljöerna på de båda godsen är kulturhistoriskt intressanta och i dessa ingår, såväl mangårdsbyggnader som ekonomibyggnader och torpställen, i en välbevarad helhet.

Herrgårdsbyggnaden vid Österbodarna är från ca 1880 med två flygelbyggnader i empirestil. Gårdsbebyggelsen är uppbyggd enligt månghussystemets princip med mangårdsbyggnader klart avskilda från ekonomibyggnaderna.

Gårdens bebyggelse är mycket välbevarad och innehåller ekonomi- byggnader och arbetarbostäder från framförallt sekelskiftet 1900. Några av ekonomibyggnaderna är uppförda under 2000-talet, som kopior av äldre byggnadstyper. I gårdens omgivningar finns några välbevarade torpmiljöer med bostadshus av enkelstugetyp.

Lilleskog, som numera är stiftsgård för Skara stift, hörde ursprungligen till gården Österbodarna och hette på den tiden Lilla Österbodarne. Vid sekelskiftet 1900 tillträdde nya ägare och den nuvarande mangårdsbyggnaden uppfördes. Den fick senare en prägel av italiensk patri- ciervilla vid en ombyggnad under åren 1915-1917. Byggnaden har två våningar och är sammanbyggd med vinkelställda enplans flygelbygg- nader. Vid Lilleskog finns också en äldre ditflyttad mangårdsbyggnad från 1800-talets första hälft, vilken är en salsbyggnad i klassicerande arkitektur samt en naturskönt belägen jaktstuga, äldre ekonomibygg- nader m.m.

Kulturhistorisk motivering

Kulturmiljön består av herrgårdsmiljöer, i ett tilltalande landskap som med tiden har blivit ett kombinerat jordbruk och sommarnöje.

Bryngenäs huvudbyggnad med sina torn och trappstegsgavlar är spek- takulär och omgivningarna med arbetarbebyggelse, park och ekhagar är kulturhistoriskt värdefulla.

Österbodarna med sin välbevarade karaktär, både vad gäller landskapet som helhet och de enskilda byggnaderna, visar upp ett mönsterjord- bruk från sekelskiftet 1900.

Herrgårdarna med sina omgivande landskap med parkanläggningar, stensatta vägar, välhållna stenmurar, betade ekhagar och torpbebyggelse i utkanterna av ägorna har ett högt kulturhistoriskt värde.

Parkerna och odlingslandskapet är beroende av fortsatt hävd och sköt- sel.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Bryngenäs 1:2, 1:16, 1:21, 1:22, 1:29, 1:37, 1:40, 1:41, 2:1
- Österbodarna 1:8, 1:13

Fornlämningar inom miljön

Se bilaga Fornlämningar eller Fornsök hos Riksantikvarieämbetet.

Lövekulle (24)

Beskrivning av kulturmiljön

Området Lövekulle ligger väster om staden Alingsås, invid sjön Mjörn. Under tidigt 1900-tal bebyggdes Lövekulle med flertalet stora sommarvillor i utpräglad sekelskiftesarkitektur, rik på snickeridetaljer. Några av dem har tak som är täckta med bandfalsad plåt som kröns av spiror.

Kulturrehistorisk motivering

Bebyggelsemiljön består av flera stora och välbevarade villor från tidigt 1900-tal i tidstypisk sekelskiftesarkitektur, omgivna av lövträdsbestånd, allé och betesmarker. Miljön uppvisar en kulturrehistoriskt värdefull helhet med de olika arkitektoniskt utformade sekelskiftesvillorna av hög kvalitet och individuell detaljrikedom som bidrar till områdets helhet och karaktär.

Betesmarkerna bör även betas framöver för att hålla landskapet öppet.

Kulturrehistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Lövekulle 1:14, 1:19, 1:134, 1:137
- Stadsskogen 2:161, 2:162

Nolby prästgård och Rolfs grav (25)

Beskrivning av kulturmiljön

Fornlämningsmiljön består av gravhögen "Rolfs grav", järnåldersgravfält och fossila åkrar samt kolerakyrkogård med ett minnesmärke över dem som dog.

Intill finns en äldre murad stenkällare med välvt tak, klätt med gräs.

Det finns även en prästgårdsmiljö med uthus och bostadshus, av salsbyggnadstyp, som är uppförd 1839 åt komminister Anders Gustaf Dickman.

Kulturrehistorisk motivering

Prästgårdsmiljön med sina välbevarade byggnader har ett högt kulturhistoriskt värde.

Rolfs kulle är kommunens största gravhög, med sägnen att högen är gravplats för västgöta konungen Rolf Götriksson.

Gravplatsen har ett högt vetenskapligt och pedagogiskt värde.

Den stora stenkällaren, som ligger söderut, är ett värdefullt inslag i miljön.

Kulturrehistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Bolltorp 4:3

Fornlämningar inom miljön inom miljön

Se bilaga Fornlämningar eller Fornsök hos Riksantikvarieämbetet.

Tokebacka (26)

Beskrivning av kulturmiljön

Större, före detta jordbruksfastighet, som är belägen vid E20 i Sävåns dalgång nordost om Alingsås stad, i före detta Bälinge socken. Ursprungligen var det två separata gårdar, som förr hette Övre Tokebacka. De två bostadshusen, som är från mitten av 1800-talet, ligger tätt intill varandra nära en äldre vägsträckning. Det har funnits flera ekonomibyggnader, men idag finns enbart den nyare ladugården från slutet av 1930-talet bevarad.

Kulturrehistorisk motivering

Den nordöstra mangårdsbyggnaden är en mycket välbevarad salsbyggnad med klassicerande portal, pilastrar och tandsnittornamentik. Den utmärker sig med sin rika utsmyckning, som varit så typisk för trakten kring Alingsås, men som numera är mycket sällsynt.

Mangårdsbyggnaden, som ligger söderut, har en liknande, men enklare utformning.

De två välbevarade bostadshusen bildar tillsammans en helhetsmiljö med ett mycket högt kulturrehistoriskt värde. Ladugården bidrar till det kulturrehistoriska och miljömässiga värdet inom miljön.

Kulturrehistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Bälinge 6:16

Bälinge kyrkomiljö, Bälinge Nordgata och Risa (27)

Beskrivning av kulturmiljön

Fornlämningsmiljön består av hällkistor, högar, stensättningar, domarringar, fyndplats och plats med tradition.

Miljön omfattar ett öppet odlingslandskap i Sävåns dalgång med väl sammanhållna gårdsbildningar utmed E20 samt Bälinge kyrka med omgivning. Dalgången övergår i ett småbrutet landskap i nordost som är skogrikt och där har mindre gårdar och torp legat.

Kultuhistorisk motivering

Det finns flertalet gravar från framförallt äldre järnålder och området visar tydligt valet av placeringen av gravar under förhistorien, belägna på moränåsar i det öppna odlingslandskapet. Miljön har ett pedagogiskt värde.

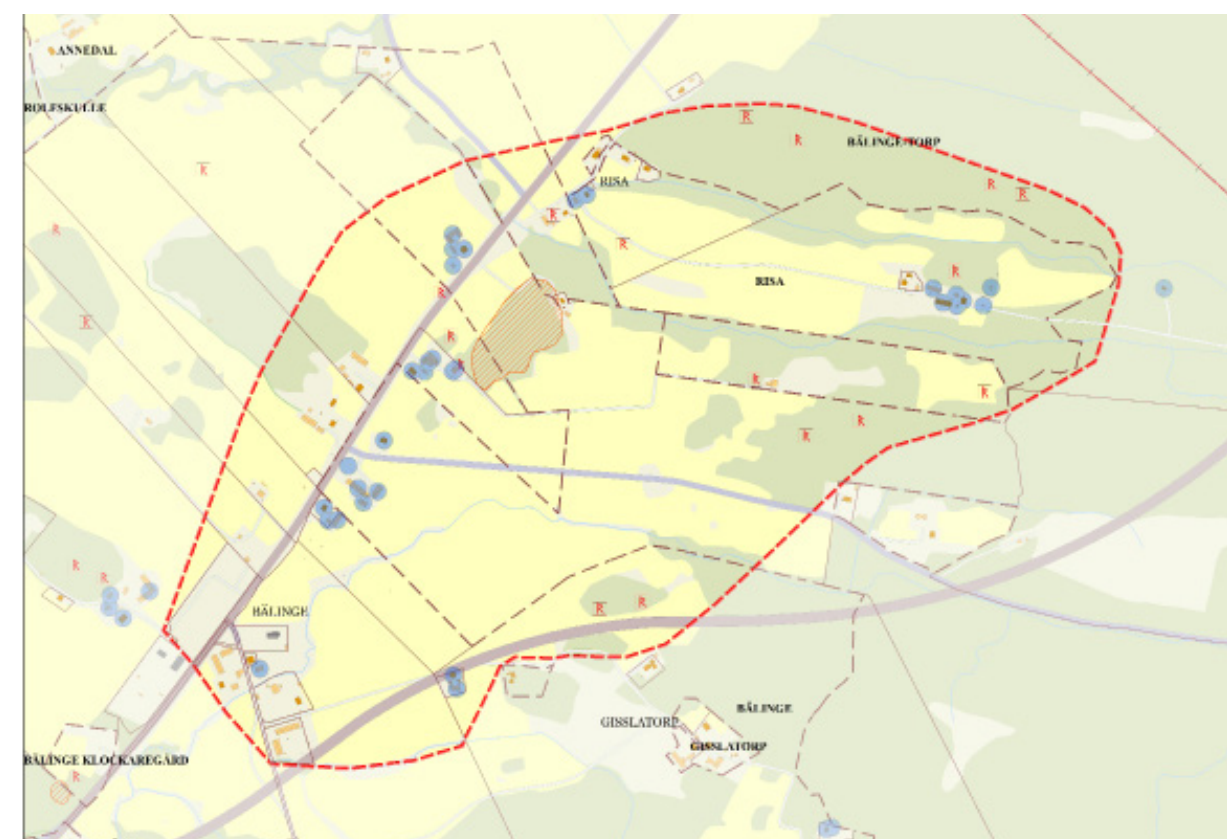
Sockencentrum med Bälinge kyrka som är från 1200-talet. Kring kyrkan i Bälinge fanns sjutton gårdar under äldre tid och det var den enda bybildningen i Bälinge socken före skiftena. Gårdarna har en välbevarad karaktär från tiden efter laga skiftet och de ligger koncentrerat i dalgången utmed den ålderdomliga vägsträckningen som är dagens E20. Här finns även mindre gårdar och torp längs kanten av skogen.

Kultuhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Bälinge 1:1; 1:6, 1:12, 3:14, 4:10, 6:18
- Bälinge-Torp 2:5, 2:5 (Nordgatan)
- Risa 1:4, 2:1

Fornlämningar inom miljön

Se bilaga Fornlämningar eller Fornsök hos Riksantikvarieämbetet.

Rödene (28)

Beskrivning av kulturmiljön

Fornlämningsmiljön består av hällkista, gravfält, högar och stensättningar. Här finns en ödekyrkogård med minnessten över den gamla träkyrkan i Rödene, som under äldre tid utgjorde en ansedd offerkyrka.

I miljön ingår även flera sammanhållna gårdsmiljöer, i öppna lägen.

Kulturrehistorisk motivering

Dalgång med tilltalande fornlämningsbild och här finns framförallt flertalet gravar från äldre järnålder. Området visar tydligt valet av placeringen av gravar under förhistorien, belägna på moränåsar i det öppna odlingslandskapet.

Miljön har ett pedagogiskt värde.

Gårdsmiljöerna med flera välbevarade byggnader från 1800-talets slut visar på bebyggelselägen i dalgången efter att skiftena är utförda.

Det är även platsen för det gamla sockencentrumet i Rödene socken.

Kulturrehistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

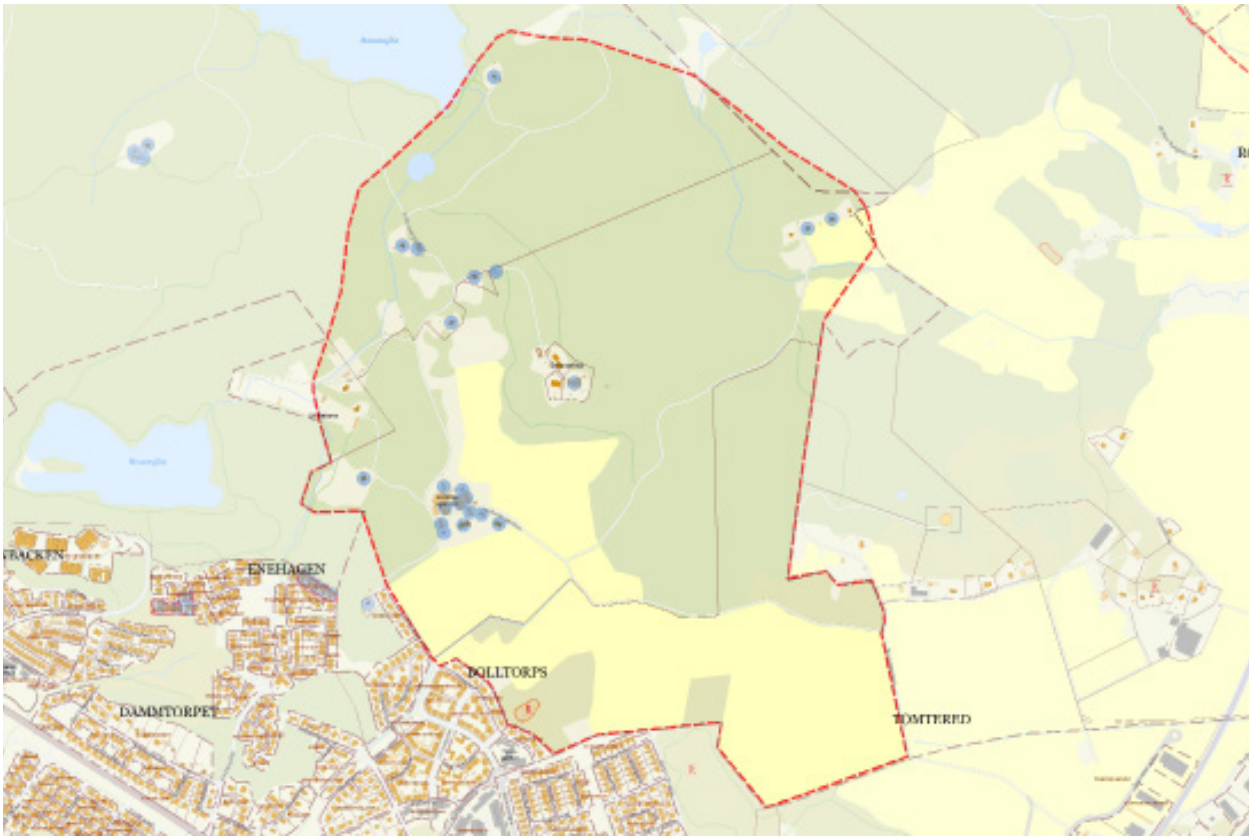
- Kamptå 1:6
- Rödene 6:4, 6:6, 10:13, 11:8

Fornlämningar inom miljön

Se bilaga Fornlämningar eller Forsök hos Riksantikvarieämbetet.

Bolltorp (29)

Beskrivning av kulturmiljön

Bebyggelsemiljön vid Rödeneplatåns skogbeväxta sluttningar består av Bolltorps gård med tillhörande torpställen och ett öppet odlingslandskap söderut. Bolltorps gård har en rikt funktionsdifferentierad bebyggelse uppförd huvudsakligen under 1890-talet. Mangårdsbyggnaden utgörs av en salsbyggnad med en lägre tillbyggnad i öster.

Bolltorps sjukhem med vaktmästarbostad ingår även i bebyggelsemiljön. Det före detta sjukhemmet ligger placerat på ett typiskt sätt för sanatorier, på en höjd omgiven av tallskog för den friska luftens skull. Byggnaden är ursprungligen uppförd som ett sanatorium och ritades av arkitekt Ivar Tengbom 1917. Byggnaden är putsad, enkelt och stramt utformat, med en grund av huggen granit och den ligger på en plattå, som kantas av en stödmur.

Kulturhistorisk motivering

Bolltorps gård är en stor jordbruksfastighet, som är mycket välbevarad sedan byggnadstiden, med ett flertal olika ekonomibyggnader inom gårdsmiljön. Ägorna breder ut sig i dalgången framför Rödeneplatån och tillsammans med flera torpställen i skogen, öster och norr om gårdsmiljön, illustreras ett storjordbruk från 1800-talets slut.

Bolltorps sjukhem, som ligger inom miljön, har tillsammans med vaktmästarbostaden ett högt kulturhistoriskt värde. Byggnaden präglas av en hög arkitektonisk och hantverksmässig kvalitet med omsorg om detaljutformningen.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

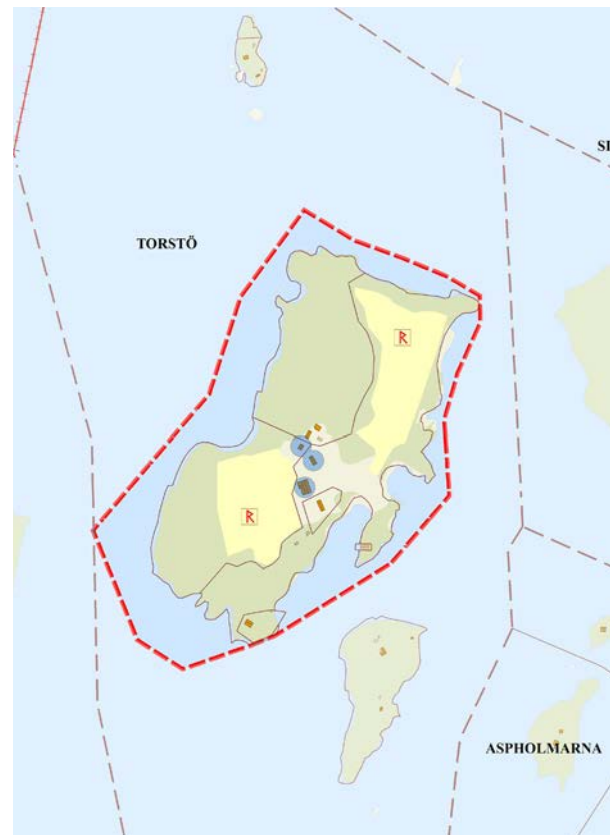
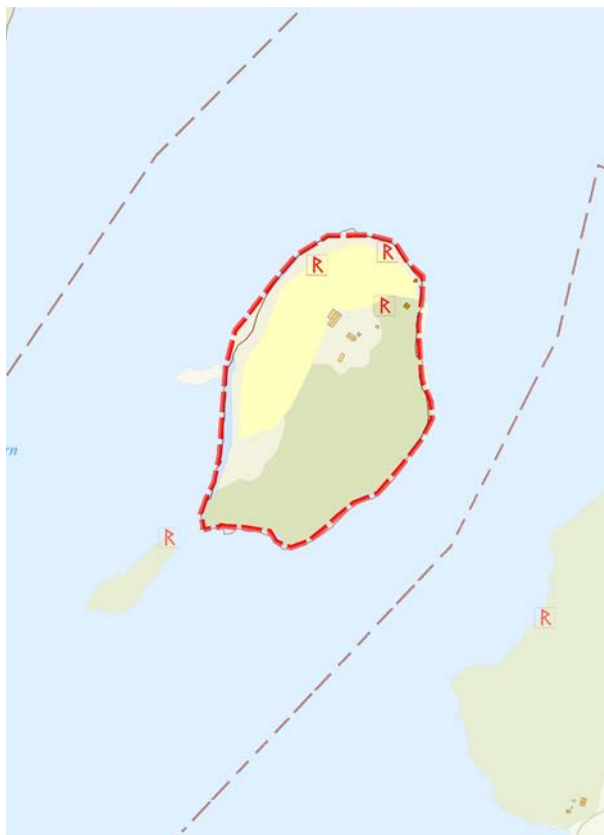
- Bolltorp 4:9, 4:11, 4:15 (torpen Hjälpared, Kroken, Valken), 4:16 (Bolltorps gård, torpen Julland, Ruskahed, Slättebacke)

Fornlämningar inom miljön

Se bilaga Fornlämningar eller Forsök hos Riksantikvarieämbetet.

Stora Halö och Stora Torstö (30)

Beskrivning av kulturmiljön

Fornlämningsmiljön består av boplatser och fyndplatser från stenåldern.

Välbevarad gårdsbebyggelse från bland annat 1800-talet på Stora Torstö samt odlingslandskap på Stora Halö och Stora Torstö i sjön Mjörn.

Kulturhistorisk motivering

Öarnas kulturmarker är väsentliga inslag i sjöns naturmiljö. På flertalet av sjöns Mjörns öar har det tidigare bedrivits ett aktivt jordbruk.

Det hävdade odlingslandskapet på öarna är viktigt att bevara för framtiden.

Den samlade gårdsbildningen på Stora Torstö med sina välbevarade byggnader från bland annat 1800-talet och marker som fortfarande hålls öppna, inramade av höga stenmurar, har ett såväl kulturhistoriskt som landskapsmässigt högt värde.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Torstö 1:1, 1:5

Fornlämningar inom miljön

Se bilaga Fornlämningar eller Fornsök hos Riksantikvarieämbetet.

Lovik (31)

Beskrivning av kulturmiljön

Fornlämningsmiljön består av boplatser från stenåldern.

Miljön omfattar en mindre jordbruksfastighet, som är belägen i en uppodlad dalsänka vid sjön Mjörns strand och gården omges av ett kuperat skogslandskap.

Den äldre gårdsmiljön från 1800-talets första hälft har vinkelställda man- och fägårdbyggnader mellan vilka en äldre fruktträdgård bildar en gräns mot gårdsplanen.

Det ligger även ett flertal mindre sommarstugor utmed skogsbranten, ner mot sjön Mjörn.

Kulturrehistorisk motivering

Det sjönära, mindre jordbruket är mycket välbevarat sedan det var i bruk.

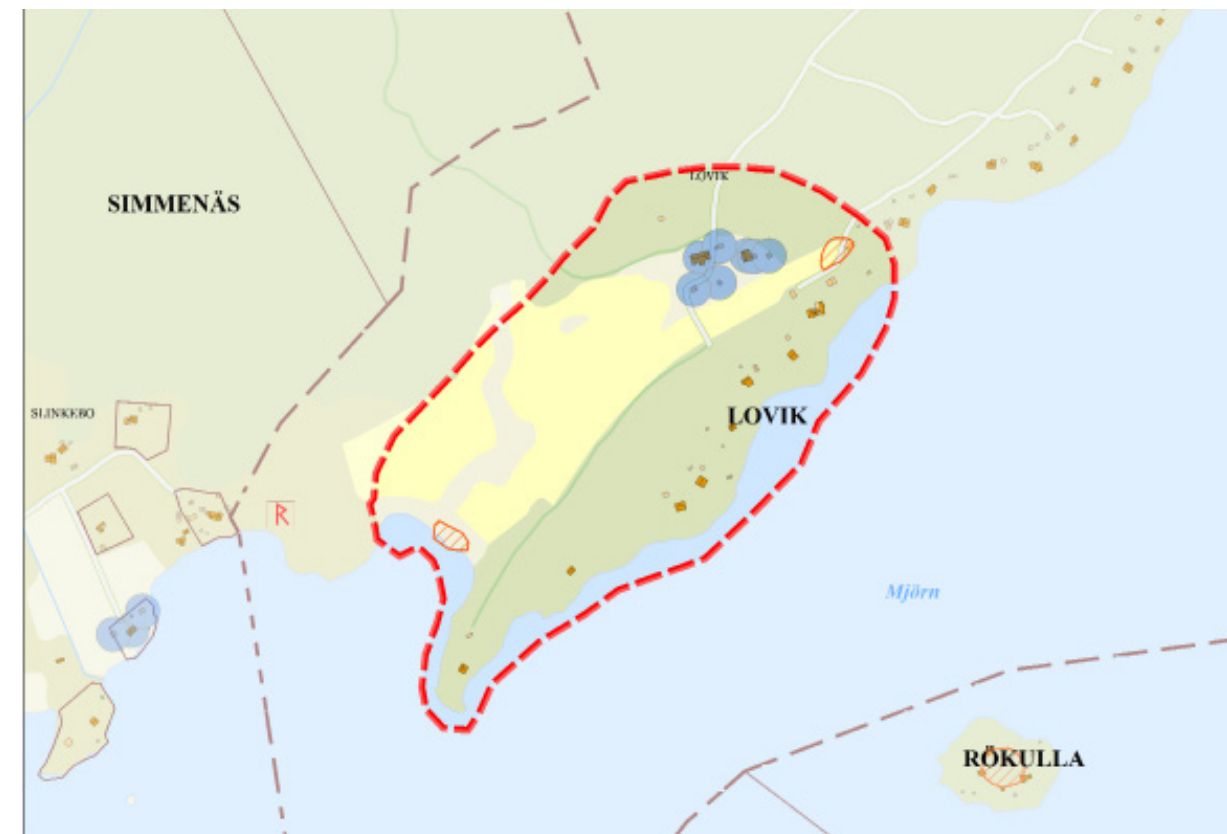
De enkla sommarstugorna på ofri grund, vilka genom sin placering har en liten påverkan på den omgivande naturen, är kulturrehistoriskt värdefulla som ett spår av hur fritidshusbebyggelsen såg ut när den började bli vanlig kring 1940-talet.

Kulturrehistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Lovik 3:1, Loviks gård och sommarstugemiljö

Fornlämningar inom miljön

Se bilaga Fornlämningar eller Fornsök hos Riksantikvarieämbetet.

Björkekärr (32)

Beskrivning av kulturmiljön

Miljön består av väl sammanhållna och rätt liggande jordbruksfastigheter med bebyggelse från 1800-talets mitt fram till 1900-talets början.

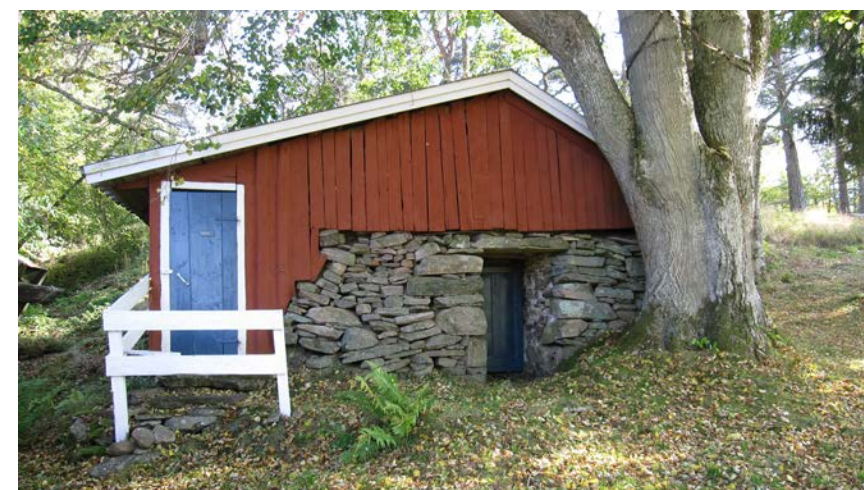
Kulturhistorisk motivering

De välbevarade gårdarna är belägna i en byliknande gårdsgruppering och bostadshusen med sina ekonomibyggnader visar på exempel från byggnadstraditioner vid 1800-talets mitt samt på det tidiga 1900-talets stadsnära trädgårdsodling.

Miljön har ett högt kulturhistoriskt och landskapsmässigt värde.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

Björkekärr 5:19, 5:24

Vikaryd (33)

Beskrivning av kulturmiljön

Fornlämningsmiljö med stenåldersboplatser och fyndplats.

Bebyggelsemiljön är belägen vid sjön Mjörn, strax söder om Älvängsvägen. Området omfattar godset Vikaryd med mangårdsbyggnad som ursprungligen är från 1700-talet, arbetarbostäder och ekonomibyggnader samt omgivande odlingsmark och ekhagar. En transformatorstation utgör den enda kvarvarande resten av en anläggning med park och "slott". Huvudbyggnaden uppfördes på 1880-talet i italiensk nyrenässansstil, men revs redan på 1940-talet.

Kulturhistorisk motivering

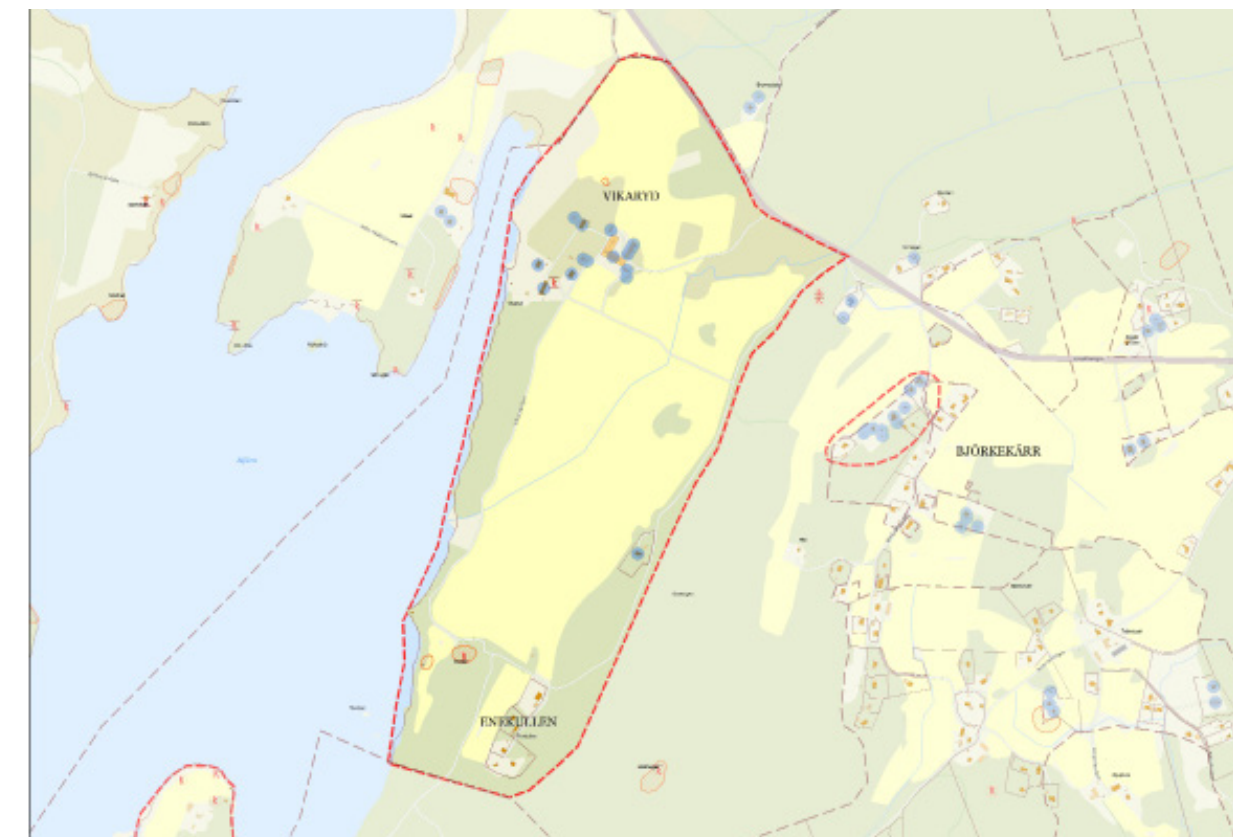
Det är socknens yngsta gods, från 1880-talet. Den välbevarade bebyggelsemiljön och det omgivande herrgårdslandskapet med sina trädalléer och ekhagar har ett högt kulturhistoriskt och landskapsmässigt värde.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Vekaryd 1:11 (Vikaryds gods och transformatorstation)
- Vekaryd 1:17

Fornlämningar inom miljön

Se bilaga Fornlämningar eller Forsök hos Riksantikvarieämbetet.

Landskyrkan, Brunnshuset, Brunnsparken, Hälsobrunnen, f.d. prästgården m.fl. (34)

Beskrivning av kulturmiljön

Alingsås Landskyrka, vars kyrkotomt gränsar till Sävån, är en vitputsad kyrkobyggnad uppförd i gråsten under senmedeltid. Den nuvarande empirekaraktären tillkom 1824-1831, då ett fullbrett rakt avslutat kor samt torn med kopparklädd lanternin och tempelgavlar byggdes.

Den före detta prästgården är idag omygdd till förskola. Byggnaden är uppförd med snickarglädje i tidstypisk stil från 1800-talets andra hälft. Den rödfärgade flygelbyggnaden norrut är troligen uppförd i samband med den första prästgården på platsen. Den är mycket välbevarad med knutlådor samt har flertalet äldre detaljer bevarade, både exteriört och interiört. Det finns uppgifter om att det sannolikt är Alingsås stads äldsta profana byggnad.

Där parkeringen finns idag söderut var förr ängs- och åkermark som tillhörde prästgården. Invid vägen finns en rest minnestecken från 1700-talet.

Parkmiljön invid Sävån anlades på 1820-talet som en promenadpark för gäster som skulle dricka brunn. Parken består av en dubbel allé och den leder ner till Sävån från det åttkantiga, mindre huset om står över källan. På 1960-talet anlades vattenfall och planteringar och delar av det finns fortfarande kvar. Söder om parken ligger det gamla Brunnshuset från år 1820 som är uppförd i en empireinspirerad träpanelarkitektur med klassicerande portal. Det var först när Brunnsbolaget hade upplösts 1918 som parken öppnades för allmänheten.

Kulturrehistorisk motivering

Landskyrkan är viktig som ett minne från Alingsås äldsta historia. Den fanns på platsen före staden, om än med annat utseende.

Brunnsparken har haft en stor betydelse för nöje och rekreation i staden. På 1860-talet kretsade stadens officiella nöjesliv kring Brunnshuset och idag finns här en tilltalande parkmiljö, som kräver fortsatt vård och skötsel för att bibehålla sin karaktär.

De två äldre bostadsmiljöerna, med sina stora tomter, visar på en äldre trädgårds- och bebyggelsestruktur som förr fanns strax utanför stadens ringgator. Till miljön hör även äldre smidesgrindar. Den välbevarade, äldre rödfärgade flygelbyggnaden är mycket viktig för stadens historia ur många perspektiv.

Kulturrehistoriskt värdefull bebyggelse inom miljön

- Afzeliiskolan 2
- Centrum 1:10 (Brunnshuset, Hälsokällan, Brunnsparken), 1:12, 1:33

Fornlämningar inom miljön

Se bilaga Fornlämningar eller Fornsök hos Riksantikvarieämbetet.

